

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain, tutkintavankeudesta annetun lain, pakkokeinolain ja kansanterveyslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen tavoitteena on tehostaa huumausainekontrollia vankiloissa. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että rangaistuslaitoksen johtajalla olisi toimivalta päättää vangille tehtävästä henkilönkatsastuksesta. Lisäksi vangin velvollisuutta antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe ehdotetaan laajennettavaksi siten, että näytteen antaminen tai kokeen suorittaminen voitaisiin asettaa ehdoksi valvomattomalle tapaamiselle tai pääsulle laitoksen ulkopuolelle. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta kieltäytyvälle vangille voitaisiin määrätä kurinpitörangaistus tai häneltä voitaisiin ottaa verinäyte.

Esityksessä ehdotetaan myös henkilöntarkastuksen edellytyksiä laajennettavaksi siten, että osastokohtaisten erityistarkastusten yhteydessä kaikille tarkastettavan vankilan osaston vangeille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus.

Lakiin ehdotetaan niin ikään lisättäväksi säännökset vangin sijoittamisesta varmuusosastolle, jos se on tarpeen huumausainerikollisuuden, muun vakavan rikollisen toiminnan tai laitosturvallisuuden vakavan vaarantumisen vuoksi. Vanki voitaisiin tietyin edellytyksin sijoittaa osastolle myös karkaamisen ja vapauttamisyrittäksen estämiseksi.

Vanki voitaisiin myös eristää lyhyeksi ajaksi, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänellä on huumeita tai muita päihdyttäviä aineita kehonsa sisällä.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vanki voitaisiin lyhyeksi aikaa sijoittaa rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai yksikköön päihdehuoltoon tai muuta tavoitteellista toimintaa varten.

Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi vastaavat säännökset henkilönkatsastuksesta, tutkintavangin eristämisestä kehonsisäistä huumeiden kuljetusta epäiltäessä ja henkilöntarkastuksesta erityistarkastusten yhteydessä. Lisäksi ehdotetaan, että tutkintavankeudesta annettuun lakiin lisättäisiin säännös, joka velvoittaisi tutkintavangin antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen, kun on syytä epäillä, että hän on päihtynyt.

Pakkokeinolain teknistä tarkkailua koskevien säännösten soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voitaisiin rikosepäilyn perusteella kohdistaa vankiin muun muassa hänen ollessaan sellissään. Lisäksi kansanterveyslakiin ehdotetaan vähäistä tarkennusta.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	5
2.1. Lainsäädäntö, käytäntö ja havaitut epäkohdat	5
Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	5
Laki tutkintavankeudesta	12
Pakkokeinolaki	13
Kansanterveyslaki	13
2.2. Pohjoismainen lainsäädäntö	14
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	16
4. Esityksen vaikutukset	18
5. Asian valmistelu	18
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
1. Lakiehdotusten perustelut	20
1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	20
1 luku. Yleiset säännökset	20
2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muunto- rangaistuksesta	20
3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa	24
1.2. Laki tutkintavankeudesta	27
1.3. Pakkokeinolaki	28
5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu	28
1.4. Kansanterveyslaki	30
2. Voimaantulo	30
3. Säättämisjärjestys	30
3.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	30
3.2. Pakkokeinolaki	31
 LAKIEHDOTUKSET	
1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	34
2. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta	37
3. Laki pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta	38
4. Laki kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta	40

LIITE

Rinnakkaistekstit	41
1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	41
2. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta	46
3. Laki pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta	49
4. Laki kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta	51

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Laintasoinen asetus rangaistusten täytäntönpäntästä (39/1889) annettiin vuonna 1889. Se uudistettiin lähes kokonaisuudessaan 1 päivänä heinäkuuta 1975 voimaan tulleella lailla (612/1974). Tämän jälkeen säädökseen on tehty useita pienempiä muutoksia. Muutoksista huolimatta säädös on tekniseltä rakenteeltaan epäsystemaattinen ja lakiteknisesti vanhentunut.

Vuonna 1995 toteutettiin suhteellisen laaja rangaistusten täytäntönpäntäsuunnitelman uudistus. Eräänä tavoitteena oli tehostaa huumausainevalvontaa ja päihdehuoltoa vankiloissa. Uudistuksessa täsmennettiin vangin tarkastamista koskevia säännöksiä ja otettiin lakiin säännökset päihdehuollon valvonnasta. Lainmuutoksella mahdollistettiin myös erityisosastojen perustaminen vangeille, jotka haluavat sitoutua päihdeettömyyteen.

Uudistus tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995. Huumausainetilanne Suomessa on tämän jälkeen vaikeutunut. Huumausainerikosten määrä on poliisin tilaston mukaan lähes kaksinkertaistunut viimeisen kolmen vuoden aikana. Vuonna 1994 huumausainerikoksia koskevia ilmoituksia tehtiin 3 100 ja vuonna 1996 vastaavasti 5 783. Huumausainerikoksista epäiltyjen määrä on vuodesta 1994 (3 175) vuoteen 1996 (6 059) lähes kaksinkertaistunut.

Huumausainerikosten määrän lisääntyminen on heijastunut myös vankiloihin. Vuoden 1997 toukokuun alussa vankeja, jotka suorittivat vankeusrangaistusta päärikoksenaan huumausainerikos, oli vankiloissa 362 eli lähes 14 prosenttia vankiluvusta, kun heitä vielä vuosikymmenen alussa oli alle 100. Erityisen jyrkkää nousu oli vuonna 1996. Myös niiden tutkintavankien, joilla on huumausainerikos päärikoksena, määrä on noussut. Vuonna 1995 (1 päivänä lokakuuta) heitä oli 22 ja vuonna 1996 yhteensä 39. Vuoden 1997 toukokuun alussa heitä oli vankilassa 40. Huumausainerikoksista tuomittujen kokonaisrangaistusajat ovat varsin pitkiä, keskimäärin 3,8 vuotta.

Nämä muutokset ovat vaikuttaneet siihen, että huumetakavarikot ovat lisääntyneet viime vuosina etenkin suljetuissa laitoksissa. Viimeisten viiden vuoden aikana vankiloista

löytyneiden huumausainien (amfetamiini, hasis ja heroini) kokonaismäärä on kolminkertaistunut. Vankeinhoitoviranomaisten poliisille tekemien ilmoitusten mukaan vankiloista löytyi vuonna 1996 yhteensä 1 532,9 grammaa huumausaineita. Takavarikoiden määrän lisääntyminen selittyy osaltaan myös sillä, että tarkastustoimintaa on viime vuosina huomattavasti tehostettu. Lisäksi yhteistyötä poliisin kanssa on lisätty.

Huumerikollisuuteen liittyy monia erittäin haitallisia, jopa vaarallisia lieveilmiöitä, kuten omaisten, muiden vankien ja henkilökunnan uhkailua ja kiristämistä. Lisäksi on tietoja siitä, että vankilasta käsin on pystytty järjestämään huumausainien myyntiä ja välitystä sekä muuta rikollista toimintaa. Lisäksi on havaittu, että vankien välinen painostus ja uhkailu on lisääntynyt, vaikka se ei selvästi ilmenekään kurinpitotilastoista. Niiden vankien määrä, jotka pelkäämisen vuoksi haluavat asua erillään muista vangeista, oli vuonna 1996 keskimäärin 69. Se, että vanki pelkää muita vankeja, perustuu usein juuri velkaantumiseen huumausainekaupoissa. Suonensisäiseen huumeiden käyttöön liittyy myös terveydellisiä riskejä, esimerkiksi tarttuvien tautien leviämisaara.

Huumausainevalvontaa vankiloissa vaikeuttaa huomattavasti vankeinhoitolaitoksen vanha, osin huonokuntoinen laitostila, joka on aikoinaan suunniteltu vangeille, joiden rikostausta ja ominaisuudet poikkesivat huomattavasti nykyisestä. Varsinkin suurissa keskusvankiloissa on vieläkin suuria, jopa 30 hengen osastoja, joilla vankien valvonta on hankala järjestää. Lisäksi osa korjaamattomista vankitiloista ei vastaa laitostasumille asetettavia vähimmäisvaatimuksia. Asumisen heikko taso aiheuttaa viihtymättömyyttä ja lisää siten vankien halua päihdeiden käyttöön.

Myös väkivaltarikoksista tuomittujen osuus kaikista vangeista on noussut tällä vuosikymmenellä huomattavasti. Väkivaltarikoksista tuomitut vangit ovatkin nykyisin selvästi suurin vankiryhmä. Väkivaltarikoksista, ryöstöt mukaan lukien, tuomittuja vankeja oli vuoden 1997 toukokuussa yhteensä 47 prosenttia kaikista vangeista, kun heitä vielä vuosikymmenen alussa oli noin kolmannes. Samaan aikaan myös elinkautisvan-

kien määrä on noussut ja heidän määränsä joulukuussa 1997 oli 53.

Vankeinhoitolaitoksessa on ryhdytty tehostettuihin toimiin huumausaineiden torjumiseksi ja huumevalvonnan lisäämiseksi vankiloissa. Viime vuosina on toteutettu useita koulutuksellisia, tiedotuksellisia, päihdehuollollisia ja terveydenhuollollisia toimenpiteitä sekä hankittu teknisiä apuvälineitä, joilla on pyritty vähentämään huumausaineiden saatavuutta ja kysyntää vankiloissa. Myös henkilöstön koulutusta huume- ja päihdehuollossa on lisätty huomattavasti.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki antaa varsin paljon toimivaltuuksia vankilahenkilökunnalle huumausaineiden torjunnassa. Huumausaineiden lisääntyminen viime vuosina on kuitenkin aiheuttanut sen, että ne toimivaltuudet, joita vankilaviranomaisilla on käytettävissään huumausaineiden torjunnassa vankiloissa, ovat osoittautuneet riittämättömiksi.

Edellä kuvatut vankien rikostaustassa ja vankilariikollisuudessa tapahtuneet muutokset ovat aiheuttaneet sen, että vankeinhoiton perustavoitteiden saavuttaminen on vaarantunut. Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteeksi on asetettu, että rangaistus pannaan täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittamista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä. Muutokset ovat vaikuttaneet myös siihen, että työstä etenkin suljetuissa vankiloissa on tullut entistä raskaampaa ja kuormittavampaa henkilökunnalle.

Huumausaineiden ja muiden päihteiden vähentäminen vankiloissa tukee rangaistuksen täytäntöönpanolle asetettujen yleisten tavoitteiden toteutumista. Huumausaineongelmat vaikeuttavat ja vähentävät mahdollisuuksia kehittää muita toimintamuotoja vankiloissa. Vankeinhoitoviranomaisilla tulee olla riittävät valtuudet rikollisen toiminnan estämiseen.

Vaikka esityksessä ehdotetaan lisättäväksi toimivaltuuksia huumeiden käytön valvonnan ja torjunnassa, se ei merkitse, että muita päihteiden käytön vähentämiseen tähtäviä toimintamuotoja ei jatkuvasti kehitettäisi vankiloissa. Päihteiden käytön vähentämiseen ja päihdeongelmaisen vangin kuntouttamiseen tähtäävät ohjelmat ja toiminnot ovat tärkeitä keinoja pyrittäessä parantamaan

vangin selviytymismahdollisuuksia vapaudessa. Päihdeongelmallisille vangeille suunnattu päihdehuoltotyö parantaa onnistuessaan merkittävästi myös laitosturvallisuutta.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö, käytäntö ja havaitut epäkohdat

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

Vangin oikeudellinen asema. Vankeusvankeja koskevat säännökset sisältyvät rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ja tutkintavankeja koskevat säännökset tutkintavankeudesta annettuun lakiin (615/1974). Näissä laeissa säädetään vankien ja tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Vankien oikeusasemaan vaikuttavat myös useat kansainväliset asiakirjat, joista osa on Suomea velvoittavia ja osa suosituksen luonteisia. Asiakirjoja on tehty sekä Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) että Euroopan neuvoston piirissä. Tärkein näistä sopimuksista on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus (SopS 19/1990), jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, joka sisältää myös vangin oikeusasemaan vaikuttavia artikloita. Myös kansainvälisiä oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella (SopS 8/1976) on vaikutusta vangin oikeudelliseen asemaan.

Suosituksen luonteisista kansainvälisistä sopimuksista tärkeimmät ovat Euroopan neuvoston ministerikomitean vahvistamat Euroopan Vankilasäännöt (suositus n:o R [87] 3) ja YK:n piirissä luodut Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoiton vähimmäissäännöt (663 CI [XXIV]).

Perusoikeusudistuksen myötä on perusoikeuksien merkitys korostunut myös vankien oikeudellisessa asemassa. Vielä 1970-luvulla katsottiin laitosvaltaan perustuen voitavan kohdistaa tiettyjä pakkotoimenpiteitä vapaudenmenetyksen kohteeksi joutuneisiin henkilöihin laitosturvallisuuden takaamiseksi. Nykyisin on selvää, että vanki myös vankeusaikanaan säilyttää perusoikeutensa täysimääräisesti. Näin ollen kaikki vangin perusoikeuksien rajoitukset on tehtävä eduskunnan säätämällä lailla, josta tulee selkeästi ilmetä rajoitukset ja niiden täsmälliset edel-

lytykset.

Vangin tarkastaminen. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki antaa varsin paljon toimivaltuuksia vankilahenkilökunnalle huumausaineiden torjunnassa. Vangille ja hänen tapaaajalleen voidaan tietyin edellytyksin tehdä henkilöntarkastus, vangin käytössä olevia tiloja voidaan tarkastaa ja vangilta voidaan vaatia puhalluskoe tai virtsanäyte päihtymystilan toteamiseksi.

Vangin tarkastamista koskevat säännökset sisältyvät nykyisin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:ään ja 3 luvun 3 §:ään. Lain 2 luvun 9 b §:n mukaan vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

Lain 3 luvun 3 §:n mukaan vangin saavuttua vankilaan hänet on todistajan läsnä ollessa tarkastettava. Järjestyksen vaatiessa vanki voidaan tarkastaa muulloinkin. Vankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää laitoksen ulkopuolelle.

Vankeinhoitoasetuksen (878/1995) 7 §:n mukaan henkilöntarkastuksesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Henkilöntarkastuksesta on pidettävä kirjaa, johon merkitään henkilöntarkastuksen kohde, peruste, aika, paikka, henkilöntarkastuksesta päättänyt virkamies, henkilöntarkastuksen suorittaja ja todistaja sekä henkilöntarkastuksessa tehdyt havainnot. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut tarkemmat määräykset henkilöntarkastuksen toimittamisesta 26 päivänä huhtikuuta 1995 antamallaan määräyksellä nro 15/011/95.

Vankeinhoitoasetuksen 5, 34 ja 35 §:ssä on annettu tarkentavia säännöksiä vankien valvonnasta ja omaisuuden hallussapidosta.

Vankeinhoitoviranomaisilla ei ole oikeutta päättää vangille eikä tutkintavangille suoritettavasta henkilönkatsastuksesta, vaan siitä päättää poliisiviranomainen pakkokeinolain (450/1987) säännösten perusteella.

Ennen 1 päivänä toukokuuta 1995 voimaan tullutta lakia rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta vanki voitiin eristää silloin, kun hänen epäil-

tiin kuljettavan kehonsa sisässä huumausaineita. Eristämistä voitiin jatkaa, kunnes luvattomat aineet tai esineet olivat poistuneet elimistöstä. Tämä menettely perustui oikeusministeriön vankeinhoito-osaston antamaan kirjalliseen ohjeeseen. Käsitellessään vuonna 1995 toteutettua uudistusta koskenutta hallituksen esitystä (HE 66/1994 vp) eduskunnan lakivaliokunta edellytti (LaVM 17/1994 vp), että mikäli vangin eristäminen tällaisissa tapauksissa on tarpeen, asiasta tulee olla laimtasoiset säännökset, jotka on valmisteltava nopeasti. Tämän vuoksi vankeinhoito-osaston ohje kumottiin uudistuksen voimaantulon yhteydessä.

Huumausaineiden kehonsisäinen kuljetus vankilaan ja huumausaineiden säilyttäminen kehon sisällä vankilassa on lisääntynyt viime vuosina. Poliisiviranomaisten päätöksellä suoritetuissa henkilönkatsastuksissa takavarikoidut huumausainemäärät ovat olleet suuria, usein jopa tappavia. Kehonsisäisestä kuljettamisesta aiheutuu siten myös huomattavia terveydellisiä riskejä vangille itselleen.

Yhteistyö vankeinhoitoviranomaisten ja poliisiviranomaisten välillä henkilönkatsastuksen suorittamisessa on toiminut varsin hyvin. Jos on ollut perusteltua aihetta epäillä, että vanki kuljettaa tai yrittää kuljettaa vankilaan kehonsisäisesti huumeita, vankilaviranomaiset ovat ilmoittaneet asiasta poliisille, joka toimivaltansa nojalla on tehnyt päätöksen henkilönkatsastukseen ryhtymisestä. Käytännössä vanki kuljetetaan henkilönkatsastuksen toimittamista varten yleiseen terveyskeskukseen.

Virka-avun saaminen poliisiviranomaisilta on yleensä ollut varsin joustavaa ja nopeaa. Käytännössä on kuitenkin ilmennyt tilanteita, joissa virka-avun saaminen poliisin henkilöstön vähyyden tai muun vastaavan syyn vuoksi on kestänyt yksittäisissä tapauksissa tarpeettoman kauan. Joissakin tapauksissa ei poliisin henkilöresurssien niukkuuden johdosta virka-apua ole saatu ollenkaan. Tämä koskee etenkin maaseudulla sijaitsevia vankiloita. Laitosjärjestyksen ylläpitäminen on vankeinhoitoviranomaisten tehtävä eikä poliisin virka-avun käyttäminen vankiloiden huumekontrolliin välttämättä edusta järkevää työnjakoa. Näillä perusteilla on tarkoituksenmukaisempaa, että rangaistuslaitoksen johtaja saa päättää henkilönkatsastuksen toimittamisesta tai vangin eristämisestä, kunnes luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet tämän elimistöstä.

Kuten edellä on selostettu, vangille voidaan tehdä henkilötarkastus vain, jos häntä yksittäisessä tapauksessa epäillään huumausainien tai muiden luvattomien aineiden hallussapidosta. Usein huumausaineet kuitenkin löydetään esimerkiksi tietyn vankilosaston yleisistä tiloista. Käytäntö on osoittanut, että vaikka tietyllä osastolla on ollut saatavilla huumausaineita, ei ketään yksittäistä vankia aina voida perustellusti epäillä huumausainien hallussapidosta. Tällaisissa tilanteissa osastolla tehdään perusteellinen tarkastus, joka käsittää kaikkien osaston tilojen ja vankien päällisin puolin tapahtuvan tarkastamisen. Jos osa vangeista jäisi tarkastuksen ulkopuolelle, se saattaisi vesittää koko tarkastuksen suorittamisen. Vaikka käytännössä useimmiten onkin aihetta epäillä kaikkia osastolla olevia vankeja, koko osaston tarkastamisesta tulisi selvyuden vuoksi olla laintasoinen säännös, koska kysymys on vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvan pakkokeinon käyttämisestä.

Päihteiden käytön toteaminen. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 3 momentin mukaan, jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai huumaavan aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinoin säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoke. Näytteenottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa. Tutkintavangeilla ei ole nykyisen lainsäädännön mukaan velvollisuutta antaa virtsanäytettä tai suorittaa puhalluskoetta päihteiden käytön toteamiseksi.

Virtsanäytteen tai puhalluskokeen vaatiminen edellyttää aina epäilyä huumeiden tai muiden päihteiden käytöstä. Tällaisena syyinä on käytännössä pidetty esimerkiksi vangin poikkeavaa käytöstä, alkoholin hajua tai vangin hallusta löytyneitä kiellettyjä esineitä, kuten humeruiskuja tai neuvoja.

Käytännön vankeinhoidossa ilmenee kuitenkin myös paljon tilanteita, joissa päihteiden käytön kontrolloiminen tulisi voida asettaa tiettyjen, harkinnanvaraisten lupien ehdoksi. Erityisen merkityksellistä tämä on silloin, kun vangille annetaan lupa lähteä vankilan ulkopuolelle, koska tällaisissa tapauksissa päihteiden käyttö vähentää lupahotujen noudattamisen todennäköisyyttä.

Lupa voidaan antaa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 8 §:ssä tarkoitettuun opiskeluun laitoksen ulkopuolella

(opintolupa) tai 3 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun työntekoon laitoksen ulkopuolella (siviilityö). Lain 2 luvun 5 §:n 4 momentin mukaan johtaja voi antaa vangeille luvan osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen tarpeellisen valvonnan alaisena. Vangille voidaan myös antaa 2 luvun 3 a §:ssä tarkoitettu lupa poistua rangaistuslaitoksen ulkopuolelle (poistumislupa) joko tärkeästä syystä tai rangaistusajan pituuden perusteella.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 a §:n mukaan vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Lähiomaisten sekä vangin asia-miehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. Valvomattoman tapaamisen myöntäminen on aina harkinnanvaraista.

Käytännössä valvomattomia tapaamisia myönnetään useimmiten vangeille, joilla ei ole vielä mahdollisuutta poistumislupaan rangaistusajan pituuden perusteella, tai vangeille, jotka eivät muusta syystä saa poistumislupaa. Valvomattomat tapaamiset ovat erittäin merkityksellisiä vangin suhteiden säilymiselle omaisiin. Näiden suhteiden ylläpitäminen rangaistusajana helpottaa rangaistusajan käyttöä ja vangin sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen.

Huumeiden torjuntaa ja päihdehuollon tehostamista vankeusaikana selvittäneen työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 1/1991) todetaan, että valtaosa huumausaineista kulkeutuu vankilaan poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan saaneiden palatessa vankilaan sekä valvomattomista tapaamisista.

Luvan myöntäminen siihen, että vanki pääsee laitoksen ulkopuolelle, edellyttää vangilta korostettua luotettavuutta. Sama koskee valvomattomia tapaamisia, jotka hie-man laitoksesta riippuen kestävät kahdesta tunnista kuuteen tuntiin. Luvan myöntäminen edellyttää, että vangin voidaan katsoa olevan luotettava siten, ettei ole vaaraa, että luvan ehdot rikottaisiin. Harkinta on tapauskohtaista ja edellyttää vangin luotettavuuden kokonaisarviointia. Päihteiden käyttö heikentää merkittävästi luvan ehtojen noudattamis-todennäköisyyttä.

Vaikka vangilta voidaan pyytää virtsanäytettä tai puhalluskoetta, jos hänen

epäillään olevan päihtynyt, ei tämän ole katsottu aina riittävän. Joissakin vankiloissa valvomattoman tapaamisen ehdoksi on asetettu, että vanki kirjallisesti sitoutuu antamaan virtsanäytteen vaadittaessa. Tällaisen, vangin vapaaehtoisuuteen perustuvan sitoumuksen on käytännössä todettu tukevan vankia päihitteettömyyteen. On myös havaittu, että vangin on tällä perusteella helpompi kieltäytyä päihiteiden käytöstä vankilassa. Myös vangin luotettavuutta arvioitaessa on katsottu, että erityisesti rajatapauksissa mahdollisuus kontrolloida vangin mahdollista päihiteiden käyttöä on tärkeää. Näistä syistä mahdollisuus valvoa vangin päihitteettömyttä olisi tarpeellista myös ilman nimenomaista epäilyä.

Nykyisin vankiloissa on katsottu, että vangin kieltäytyminen antamasta virtsanäytettä tai suorittamasta puhalluskoetta ei yksinään ole peruste kurinpitorangeistuksen käyttämiselle. Tästä on seurannut, että vangille laissa määritelty velvollisuus antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe on käytännössä jäänyt lähes merkityksettömäksi. Kun kieltäytymisestä ei pääsääntöisesti ole ollut mitään seuraamuksia, suuri osa vangeista on kieltäytynyt näytteen antamisesta. Tämän vuoksi velvollisuutta alistua päihitteettömyyden valvontaan tulisi tehostaa.

Vangin sijoittaminen laitoksessa ja erillään pitäminen. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan rangaistus on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää ainoastaan siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys edellyttävät. Lain 3 luvun 3 §:n mukaan vangit on sijoitettava asumaan yksinäis- ja yhteishuoneisiin noudattaen mahdollisuuksien mukaan vankien omia toivomuksia. Vanki voidaan pitää muista vangeista erillään siten kuin lain 3 luvun 9 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Vanki voidaan lain 3 luvun 9 §:n perusteella pitää erillään muista vangeista, jos hän vaarantaa toisen henkeä ja terveyttä, karkaamisyrityksen estämiseksi, huumausaineriikoksen jatkamisen estämiseksi tai muun vastaavan vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan menettelyn estämiseksi. Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin toimenpiteen tarkoituksen nähden on välttämätöntä. Erillään pitamisestä päättää rangaistuslaitoksen johta-

ja. Päätös on otettava kuukauden välein uudelleen harkittavaksi.

Vanki voidaan pitää muista vangeista erillään myös yksinäisyytenä määrätyn kurinpitorangeistuksen aikana (2 luvun 10 §), vangin rikkomusta tutkittaessa ja päätöstä kurinpitorangeistuksesta odotettaessa (2 luvun 10 c §) sekä tiettyjen laitosisjärjestyksestä tai vangin tai toisen henkilön turvallisuutta vaarantavien tekojen ehkäisemiseksi (2 luvun 11 §). Yksinäisyysrangaistuksella voi johtaja rangaista vankia enintään seitsemän vuorokauden ajaksi ja johtokunta enintään 20 vuorokauden ajaksi. Rikkomusta tutkittaessa vankia voidaan säilyttää yksinäishuoneessa seitsemän vuorokautta.

Eduskunnan oikeusasiamies on todennut Turun keskusvankilan pohjoisellin olosuhteita koskeneessa päätöksessään (710/31.8.1995), että vankiloissa on eritasoisia osastoja, vaikkei lainsäädännössä ole säännelty jakoa avoimiin, puoliavoimiin ja suljettuihin. Oikeusasiamiehen mukaan lain 1 luvun 3 §:n 2 momentti ja 3 luvun 3 § antavat tähän sinänsä mahdollisuuden.

Oikeusasiamies totesi kuitenkin, että 3 luvun 9 §:n erilläänpitämisen edellytyksiä ei saa kiertää siten, että osastolla on niin vähän toimintoja, että vangit ovat tosiasiallisesti eristettyjä. Mitä vähemmän vangeilla on mahdollisuuksia olla sellin ulkopuolella, sitä selvempää on, että johtajan on tehtävä eristämispäätös lain 3 luvun 9 §:n muodossa. Eduskunnan oikeusasiamies korosti, että suljetulle osastolle määrääminen ei saa olla lisärangaistus, vaan perusteena voi olla ainoastaan laitoksessa pitämisen varmistaminen tai laitosisjärjestyksen turvaaminen. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kysymys on siinä määrin normaalista poikkeavasta vankeusrangaistuksen suorittamisesta, että se tulisi säädellä täsmällisemmin. Laissa tulee olla säännökset, joissa vankien oikeusturva otetaan huomioon. Vähintään laissa tulee säätää siitä, mikä elin päättää sijoituksesta, millä edellytyksillä sijoitus tapahtuu sekä millaisin väliajoin asia otetaan uudelleen harkittavaksi.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 9 § oikeuttaa pitämään vangin erillään muista vangeista myös vapaa-aikana. Säännös koskee lisäksi poikkeuksellisenä pidettävää, lyhytaikaisempaa erillään pitämistä. Tällä tavoin erillään pidettyjä vankeja oli vuonna 1996 yhteensä yhdeksän.

Vankiloissa on nykyään joitakin vankeja,

joita tulisi voida pitää erillään muista vangeista aiempaa pidempiä aikoja. Tällaisia ovat lähinnä vangit, jotka jatkavat rikollista toimintaa vankilassa tai muutoin vakavasti vaarantavat laitosjärjestystä. Toisaalta tällaisen erillään pitämisen ei tarvitsisi olla sillä tavoin täydellistä kuin se voi lain 3 luvun 9 §:n nojalla olla, vaan muista vangeista erillään pidettävät vangit voisivat esimerkiksi pienemmissä ryhmissä tehdä työtä tai viettää vapaa-aikaansa yhdessä toisten erillään pidettävien vankien kanssa. Erillään pitäminen tarkoittaisi muusta vankiyhteisöstä erilläänpitämistä tätä varten perustetulla osastolla (varmuusosasto). Myös vangin vankilan ulkopuolisia yhteyksiä valvottaisiin näillä osastoilla erityisen tarkasti.

Vankiloissa on myös jatkuvasti vankeja, jotka haluavat omasta pyynnöstään asua muista vangeista erillään. Useimmiten syynä on, että vanki pelkää muita vankeja huumausaineisiin liittyvien velkojen vuoksi. Vanki on myös saattanut olla toisen vangin kanssa samassa oikeusasiasaassa esimerkiksi todistajana. Toisista vangeista erillään olevia vankeja oli vuonna 1996 keskimäärin 69 ja vuonna 1995 keskimäärin 88. Vuonna 1996 oli erillään olevia vankeja enimmillään 116 ja vähimmillään 43. Valtaosa näistä vangeista on sijoitettu keskusvankiloihin.

Omasta pyynnöstään erillään pidettävät vangit sijoitetaan jo nykyisin omalle osastolle. Joissakin vankiloissa heidät saatetaan sijoittaa eristysosastolle. He saattavat olla käytännössä eristettynä toisista vangeista suurimman osan vuorokautta, osa jopa 23 tuntia vuorokaudesta. Muun muassa eduskunnan apulaisoikeusasiamies on eräissä ratkaisuisaan katsonut, että omasta pyynnöstään erillään pidettävälle on järjestettävä työtä, koulutusta tai muuta toimintaa. Olisi myös suotavaa, että erillään pidettävät vangit sijoitettaisiin normaalille asunto-osastolle. Laista puuttuvat säännökset omasta pyynnöstään erillään pidettävien vankien sijoittamisesta ja toimintamahdollisuuksista.

Käytännössä vankilassa on erilaisia ja eritasoisia osastoja, joille vangit sijoitetaan työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistumisen, laitokseen sopeutumisen tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Vangin sijoittamisesta vastaa useimmissa laitoksissa apulaisjohtaja tai vartiopäällikkö.

Laista puuttuvat nykyään säännökset vankien sijoittelusta laitoksen sisällä. Lain 3 luvun 2 §:n 1 momentti koskee etupäässä van-

gin sijoittamista laitokseen. Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen siitä, että miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa. Lain 3 luvun 3 §:n 2 momentti koskee vankien sijoittamista yhteis- ja yksinäishuoneisiin. Samalla kun rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin lisätään säännökset vangin erillään pitämisestä varmuusosastolla tai vangin omasta pyynnöstä, on aiheellista säätää myös vankien sijoittelusta laitoksen sisällä ja omasta pyynnöstään erillään pidettävien vankien sijoittelusta. Vankien sijoittelusta laitoksen sisällä on perusteltua ottaa säännökset lakiin siitäkin syystä, että sijoittelu ja asuttaminen ovat varsin yleinen vankien kanteluiden aihe.

Rahavarojen hallussapito. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 6 §:n mukaan vangilla on oikeus pitää hallussaan kohtuullinen määrä henkilökohtaisia käyttöesineitään. Muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan hänen tullessaan rangaistuslaitokseen tai joka on sinne tullut rangaistusajan kuluessa, on otettava rangaistuslaitoksen toimesta säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka.

Tarkemmat määräykset omaisuuden hallussapidosta on annettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksellä nro 20/011/95. Oman rahan käytöstä laitosmyymälässä on annettu tarkemmat määräykset vankeinhoito-osaston määräyksellä nro 2/011/97.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 4 luvun 6 §:ssä on säännökset avolaitoksessa olevan palkan ja toimintarahan maksamisesta. Vankeinhoitoasetuksen 70 §:n mukaan avolaitoksessa olevalla on oikeus pitää hallussaan rahavaroja. Rahavarat voidaan hänen pyynnöstään ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai tallettaa pankkiin.

Rahavarojen käyttöä voidaan rajoittaa myös kurinpidollisesti. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 10 §:n nojalla vangille voidaan kurinpitorangeistuksena määrätä oikeuksien menettäminen tai vähentäminen. Tällainen oikeuksien menetyks voi koskea muun muassa rahavarojen käyttöä. Oikeuksien menetyksen voi määrätä johtaja 14 ja johtokunta 30 vuorokauden ajaksi. Kurinpitorangeistuksena määrätyn oikeuksien menetyksen enimmäisaika ei kaikissa tapauksissa ole riittävän pitkä. Ei ole perusteltua, että vangilla olisi tämän jälkeen mahdollisuus saada käyttöönsä esimerkiksi rahavaroja, joiden voidaan epäillä olevan

peräisin huumausaineiden myynnistä tai välittämisestä.

Vangeilla ei suljetuissa laitoksissa ole oikeutta pitää rahavaroja hallussaan. Vangin rahat samoin kuin hänen ansaitsemansa työrahat ja käyttörahat merkitään vangin tilille. Jos vangin hallusta on löydetty luvattomia rahavaroja, ne on otettu laitoksessa säilytettäväksi vangin vapautumiseen saakka. Näitä varoja on ainoastaan poikkeuksellisesti annettu vangin käyttöön esimerkiksi sakkujen ja ulosottosaatavien maksamista varten. Menettely on perustunut edellä mainitun omaisuuden hallussapitoa koskevan määräyksen tulkintaan. Tämän määräyksen mukaan vanki ei saa ilman lupaa luovuttaa toiselle vangille omaisuuttaan. Luvottomasti hallussa oleva omaisuus on siirrettävä vangin siviilivarusteiden joukkoon annettavaksi vangille hänen vapautuessaan, jollei johtaja toisin päättä. Tämän perusteella on katsottu, että myös luvottomasti hallussapidetyt rahavarat voidaan ottaa säilytettäväksi laitoksessa.

Rahavarojen säilyttäminen laitoksessa on turvaamistoimenpide, jolla on tarkoitus estää luvottomien rahavarojen siirrot vangilta toiselle. Vangin oikeusturvan kannalta asiasta olisi syytä säätää lailla.

Toimintaan osallistuminen vankilan ulkopuolella. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan vangilla on osallistumisvelvollisuus. Vanki on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Vanki voi tehdä työtä vankilassa taikka siviilityöluvalla laitoksen ulkopuolella (3 luvun 6 §:n 2 momentti). Vankiloissa on järjestetty opiskelumahdollisuuksia ja tietyin edellytyksin vanki voi opiskella myös laitoksen ulkopuolisessa oppilaitoksessa (3 luvun 8 §). Sekä siviilityöettä opintolupa voidaan myöntää vain varsinaiseksi työ- tai kouluajaksi, ei ympärivuorokautiseksi. Muuhun tavoitteelliseen toimintaan, esimerkiksi päihdehuoltoon tai kuntoutukseen, vanki voi osallistua vankilassa sekä lyhyitä jaksoja myös laitoksen ulkopuolella (2 luvun 5 §:n 4 momentti). Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston 15 päivänä marraskuuta 1995 antaman määräyksen (nro 28/011/95) mukaan tällainen lupa voi käsittää enintään seitsemän vuorokauden ajan myös yöpymiset vankilan ulkopuolella. Laissa tarkoitetuksi tilaisuudeksi

voidaan lukea tapahtumien ja tilaisuuksien lisäksi tilanteet, joissa vanki täyttää osallistumisvelvollisuutensa laitoksen ulkopuolella muussa toiminnassa kuin työssä tai koulutuksessa. Osallistumisvelvollisuuden täyttämistapa pyritään valitsemaan siten, että se edistäisi vangin mahdollisuuksia tulla toimeen yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen.

Työn tekemisen tavoitteina ovat vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen vankila-aikana sekä vankien vapautumisen jälkeisten toimeentulomahdollisuuksien parantaminen. Lisäksi työn tekeminen normalisoi vankilaelämää sekä vähentää vankilasaolon haittoja. Vuonna 1996 vankilan järjestämään työtoimintaan osallistui 51 prosenttia vangeista ja siviilityötä teki 2,2 prosenttia vangeista.

Opiskelu on hyvä keino pyrkiä parantamaan vangin mahdollisuuksia selviytyä yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen. Vankiloissa järjestetään koulutusta yhteistoiminnassa ulkopuolisten oppilaitosten kanssa. Vankiloissa voi harjoittaa alkeis-, peruskoulu-, lukio-, ammatilliseen koulutukseen valmistavia, ammatillisia sekä muita opintoja. Vuonna 1996 rangaistuslaitoksissa opiskeli noin 11 prosenttia vangeista. Ulkopuolisissa oppilaitoksissa opiskeli vuonna 1996 noin 2 prosenttia vangeista. Oppilaitokset olivat aikuiskoulutuskeskuksia, ammatillisia oppilaitoksia, lukioita, korkeakouluja ja muita oppilaitoksia.

Muussa tavoitteellisessa toiminnassa vangit voivat täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä hankkia vankilassaoloaikana ja vapautumisen jälkeen tarvittavia valmiuksia. Muu toiminta on toimintakykyä ylläpitävää tai yksilöllisistä tarpeista lähtevää kuntouttavaa koko- tai osapäiväistä toimintaa. Tällaisissa toimintaohjelmissa on ollut runsaasti erilaisia päihdeiden käytön vähentämiseen sekä elämänhallinnan lisäämiseen tähtäviä kursseja ja muita toimintakokonaisuuksia. Vuonna 1996 erilaisiin toimintaohjelmiin osallistui 4 prosenttia vangeista. Pääosin näitä toimintoja on järjestetty vankiloissa. Soveltuvan lupajärjestelmän puuttuminenkin on vaikuttanut siihen, että vankilan ulkopuoliset muun tavoitteellisen toiminnan jaksot ovat olleet vähäisiä. Toteutetut harvat vankilan ulkopuoliset päihdehuolto- tai kuntoutusjaksot on järjestetty 2 luvun 5 §:n 4 momentin eli laitoksen ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumiseen tarkoitettuna lupajärjestelmän turvin.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan

vanki saadaan toimittaa rangaistuslaitoksen ulkopuolelle sairaalaan tai vastaavaan laitokseen hoidettavaksi tai tutkittavaksi. Tällöin vangille on järjestettävä tarpeellinen valvonta (2 luvun 3 a §). Tämän säännöksen mukaisen järjestelmän käyttöä on vähentänyt se, että se koskee vain sairaalaa tai vastaavaa laitosta.

Vankeinhoitoasiain neuvottelukunta selvitti vuonna 1994, minkälaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia on kehittää vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa siten, että vangille voitaisiin antaa mahdollisuus osallistua vankilan ulkopuolella hoitoon, kuntoutukseen koulutukseen tai muuhun vastaavaan toimintaan.

Neuvottelukunta esitti, että rangaistuksen täytäntöönpanolainsäädäntöön lisättäisiin säännökset, jotka mahdollistaisivat vangin sijoittamisen vankilan ulkopuolelle hoitoon, kuntoutukseen tai muuhun toimintaan, jonka arvioidaan parantavan vangin suoriutumismahdollisuuksia vapaudessa. Tällaisena toimintana tulisivat kyseeseen muun muassa sijoittaminen päihdehuoltolaitokseen, sisäoppilaitostyyppiseen kouluun tai erilaisia kuntouttavia ohjelmia tarjoaviin laitoksiin.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat säännökset sisältävät järjestelyjä, joissa vangille voidaan myöntää lupa olla ilman välitöntä vartiointia vankilan ulkopuolella. Lupien myöntäminen edellyttää vangin tilanteeseen perehtymistä ja luotettavuusarvion tekemistä sekä selkeiden lupaehtojen määrittelyä. Lupien ehtojen rikkomisia tapahtuu varsin vähän lupien määrään verrattuna. Esimerkiksi vuonna 1996 vankien poistumislupien ehtojen noudattamisprosentti oli 91. Tärkeästi lupaehtoja rikkoneita oli luvan saaneista 4 prosenttia. Siviilityölupia peruutettiin 9 prosentilta ja opintolupia 17 prosentilta luvan saajista. Viimeksi mainituissa luvuissa ovat mukana vangin omasta pyynnöstä taikka työn tai opintojen päättymisestä johtuneet peruutukset.

Nykyisten säännösten mukaan esimerkiksi pitkien välimatkojen vuoksi välttämätön yöpyminen oppilaitoksessa ei ole mahdollista. Säännökset eivät myöskään luontevasti tee mahdolliseksi muuhun tavoitteelliseen toimintaan osallistumista vankilan ulkopuolella siten, että vanki yöpyisi esimerkiksi päihdehuoltolaitoksessa. Toisaalta tällaisessa laitoksessa oleminen ympärivuorokautisesti voi olla olennainen osa päihdeohjelmaa. Uusia ohjelmia, joilla vankien kykyä selvittää

yhteiskunnassa vapauttamisen jälkeen, kehitetään jatkuvasti. Vanhentunut lainsäädäntö ei saisi olla esteenä tuloksellisiksi osoittautuneiden ohjelmien käyttämiselle vankeinhoitossa. Kyseessä on kaiken aikaa kehittyvä vankeinhoitoalue, joten säännösten tulisi olla ajan tasalla. Sijoitus ei olisi uusi seuraamusmuoto esimerkiksi kuntoutukseen vaan rangaistusajan hyväksikäyttämistä selviytymismahdollisuuksien parantamiseksi. Tässä tarkoitettuja jaksot vankilan ulkopuolellaolo olisivat lyhytaikaisia vankeusrangaistuksen osia, eivät koko rangaistusaikaa käsittäviä sijoituksia.

Joidenkin toimintojen järjestäminen edellyttää erityisasiantuntemusta, jota vankeinhoitolaitoksella itsellään ei ole. Esimerkiksi päihdehuollollinen toimintajakso voisi alkaa vankilassa ja toiminnan vaativuuden lisääntyessä jatkua ulkopuolisessa päihdehuoltolaitoksessa. Sijoituksella ulkopuoliseen laitokseen vankia voitaisiin kannustaa sitoutumaan yhteiskuntaan ja ohjata hänet yhteiskunnan palveluiden käyttäjäksi.

Toimivallan siirtäminen. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu lakia edellisen kerran laajemmin uudistettaessa, toukokuussa 1995, tehtiin mahdolliseksi siirtää tiettyjen ratkaisujen tekeminen rangaistuslaitoksen johtajalta laitoksen muulle virkamiehelle. Lain 1 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan asiat, jotka rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain tai sen nojalla annetun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan oikeusministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi. Toimivallan siirtomahdollisuus ei kuitenkaan koske päätöksiä kurinpiitoasioissa. Muutoksen tavoitteena oli järkevöittää laitosten sisäistä toimivallanjakoa. Uudistus edellytettiin toteutettavan siten, että vastuusuhteet säilyvät selkeinä.

On pidetty suotavana sitä, että yksittäistä vankia koskeva päätöksenteko tapahtuisi lähellä vangin päivittäisiä toimintoja. Etenkin suurissa vankiloissa johtajan tehtävät painottuvat varsin laajamittaisten kysymysten ratkaisemiseen. Johtajan yhteys vankeihin ei siten ole kovin kiinteä. Tällöin on tarkoituksenmukaista siirtää toimivaltaa johtajalta hänen alaisilleen. Joissakin asiakokonaisuuksissa päätöksentekovaltaa onkin delegoitu runsaasti laitoksen muille virkamiehille. Esimerkiksi vankien poistumislupia, osallistumisvelvollisuuden täyttämistä sekä omaisuuden hallussapitoa koskevia päätöksiä on laa-

jasti annettu muun muassa vankiloiden apulaisjohtajien tehtäviksi.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain toimivallan siirtämissäännöksestä puuttuu viittaus sanotun lain nojalla annetun aseuksen mukaan johtajan toimivaltaan kuuluviin asioihin. Tällainen vankeinhoitoasetuksessa johtajan toimivaltaan määritely asia on esimerkiksi luotettavaksi osoitetun vangin liikkumismahdollisuus tietyllä alueella ilman välitöntä vartiointia.

Laki tutkintavankeudesta

Tutkintavangin tarkastaminen ja päihitteen käytön toteaminen. Tutkintavangin tarkastamisesta säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:ssä. Tutkintavangin saavutua laitokseen hänet on tarpeen mukaan tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä. Tutkintavankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa.

Tutkintavangin asema rangaistukseen tuomitsemattomana henkilönä poikkeaa vankeusvankien asemasta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohdan mukaan jokaista rikoksesta epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. YK:n vankeinhoidon vähimmäissääntöjen 84 kohdan toisen kappaleen mukaan vankeja, joita ei ole tuomittu, tulee pitää syyttöminä ja kohdella sen mukaisesti. Euroopan neuvoston vankilasääntöjen 91 kohdan mukaan tutkintavankeja on pidettävä viattomina, kunnes tuomioistuini toteaa heidät syyllisiksi. Heidän kohtelussaan ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettely ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä.

Tutkintavankeudesta annetussa laissa on yleissäännös tutkintavankien kohtelusta. Lain 2 §:n mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Huumausaineiden käyttö on lisääntynyt myös tutkintavankien keskuudessa. Tämä on odotettua jo senkin vuoksi, että niiden tut-

kintavankien määrä, joilla on huumausainerikos päärikoksena, on noussut.

Tutkintavangit sijoitetaan lääninvankiloihin. Lääninvankiloihin, joita Suomessa on yhdeksän, sijoitetaan myös vankeusrangaitusta suorittavia vankeja. Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n mukaan tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneessa, eikä häntä saa ilman suostumustaan sijoittaa asumaan muun kuin toisen tutkintavangin kanssa. Vaikka tutkintavangit eivät asukaan samassa sellissä vankeusvankien kanssa, he kuitenkin joutuvat vankilassa monin tavoin tekemisiin vankeusvankien kanssa muun muassa ulkoilussa ja muissa erilaisissa toiminnoissa.

Tutkintavankeusajat saattavat olla varsin pitkiä. Tutkintavankeus saattaa kestää useita kuukausia, jopa vuosia.

Vankeinhoitoviranomaiset eivät saa päättää vangille eikä tutkintavangille suoritettavasta henkilönkatsastuksesta, vaan päätöksen tekee poliisiviranomainen pakkokeinolain säännösten perusteella. Tutkintavankia ei lain mukaan voida velvoittaa antamaan virtsanäytettä tai suorittamaan puhalluskoetta. Nykyisten säännösten mukaan tutkintavankia ei voida myöskään pitää erillään muista vankeista, jos vangin epäillään kuljettavan keuhonsa sisällä huumausaineita.

Se, että vankeinhoitoviranomaisten tulee henkilönkatsastusta varten pyytää poliisiviranomaisilta virka-apua, aiheuttaa käytännön vaikeuksia. Se ei myöskään edusta järkevää työnjakoa viranomaisten välillä. Nämä tehtävät ovat tärkeä osa laitospääntöjen ylläpitämisestä, joka on eräs keskeinen vankeinhoitoviranomaisten tehtävä.

Vankilajärjestyksen säilymisen kannalta on myös erittäin ongelmallista, että tutkintavankien päihitteen käyttöä ei voida kontrolloida vankilassa. Päihtynyt henkilö on turvallisuusriski vankiyhteisössä. Häntä ei voida päästää muiden vankien joukkoon. Päihtynyttä henkilöä ei myöskään pääsääntöisesti voida säilyttää omassa sellissään, vaan hänet tulisi sijoittaa hänen oman turvallisuutensa vuoksi tarkkailuun. Päihtymys ei kuitenkaan ole aina niin selvästi havaittavissa, että se voitaisiin todeta ilman virtsakoetta, vaikka selvä epäily päihtymyksestä olisikin olemassa. Toisaalta vanki voi virtsanäytteen antamisella tai puhalluskokeen suorittamisella välttyä häneen kohdistuvista epäilyistä.

Olisi käytännöllistä, että toimivalta päättää henkilönkatsastuksesta ja puhalluskokeen

suorittamisesta tai virtsanäytteen antamisesta olisi vankeinhoitoviranomaisilla. Se olisi myös luonteva osa näiden tehtäväkenttää.

Nykyisten säännösten mukaan tutkintavangille suoritettavalle henkilöntarkastukselle tulee olla perusteltu syy. Usein huumausaineet kuitenkin löydetään esimerkiksi tietyin vankilaosaston yleisistä tiloista. Käytäntö on osoittanut, että vaikka henkilökunnan tiedossa on, että tietyllä osastolla on ollut saatavilla huumausaineita, ei ketään yksittäistä vankia ole voitu perustellusti epäillä huumausaineiden hallussapidosta. Tällaisissa tilanteissa osastolla tehdään perusteellinen tarkastus, joka käsittää kaikkien osaston tilojen ja vankien tarkastamisen päällisin puolin. Jos osa vangeista jäisi tarkastuksen ulkopuolelle, se saattaisi vesittää koko tarkastuksen suorittamisen. Vaikka käytännössä useimmiten onkin perusteltu syy epäillä kaikkia osastolla olevia tutkintavankeja, poikkeustapauksia varten on tarpeen säännös, jonka nojalla osaston kaikki vangit voidaan tarkastaa ilman kaikkiin kohdistuvaa perusteltua epäilyä.

Tutkintavangin osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin. Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n mukaan tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä. Tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:n mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus tai vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Tutkintavangin oikeus osallistua vapaa-ajan toimintoihin voidaan nykyisen lain mukaan kieltää ainoastaan silloin, kun vangitsemisen tarkoitus saattaisi vaarantua. Käytännössä on tapahtunut, että tutkintavanki käyttäytymisellään häiritsee muiden vankien vapaa-aikaa ja tällä tavoin laitospöytäjärjestystä. Nykyisin 6 §:ssä ei ole säännöstä, jolla tällainen voitaisiin estää. Tutkintavankiin ei voida myöskään kohdistaa kurinpitotoimia. Vaikka tutkintavangin vapauteen kohdistuvat rajoitukset voidaan sinänsä nykyisin perustaa tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ään, asiasta olisi hyvä selvyyden vuoksi säätää myös vapaa-aikaa koskevassa 6 §:ssä.

Tutkintavankeuslain norminantovaltuutus.

Tutkintavankeudesta annetusta laista puuttuu nykyisin lakia alemmanasteisten normien antamisvaltuutus. Ainoastaan lain 7 §:ssä on annettu valtuus säätää asetuksella vangin rahavaroista. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut lakia tarkentavia määräyksiä vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen (134/1986) 3 a §:n 5 kohdan nojalla. Määräysten antovaltuutuksen tulisi olla laintasoinen ja nykyistä selkeämpi.

Pakkokeinolaki

Teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta säädetään pakkokeinolain 5 a luvussa. Voimassa olevan lain mukaan teknistä kuuntelua ja katselua voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa taikka hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Tarkkailulaitetta ei saa sijoittaa siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty on. Viime aikoina vankien on havaittu vankiloista käsin johtaneen vakavaa rikollista toimintaa. Rikollisen toiminnan paljastaminen on tuottanut poliisille suuria vaikeuksia. Näiden rikosten selvittämisen tehostamiseksi ehdotetaan, että poliisi voisi kohdistaa teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seurantaakin myös rikoksesta epäiltyyn vankiin vankilassa. Samassa yhteydessä ehdotetaan, että teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voitaisiin kohdistaa rikoksesta epäiltyyn myös hänen ollessaan varasto- tai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Edellä mainituissa tapauksissa teknisen kuuntelun ja katselun käyttäminen edellyttäisi aina tuomioistuimen lupaa.

Kansanterveyslaki

Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentissa on nykyisin säännökset siitä, että kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kun vangille ja tutkintavangille suoritettavasta henkilönkatsastuksesta päättäminen ehdotetaan siirrettäväksi poliisiviranomaisilta vankeinhoitoviranomaisille, tulisi säännöstä täydentää niin, että tällaista virka-apua annettaisiin myös vankeinhoitoviranomaisille.

2.2. Pohjoismainen lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsissa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa säätelee laki kriminaalihuollosta laitoksissa (lag om kriminalvård i anstalt, 203/1974). Lain 34 §:n mukaan vanki voidaan sopivaksi ajaksi sijoittaa laitoksen ulkopuolelle sellaisia toimenpiteitä varten, jotka edistävät hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan, jos siihen on erityisiä syitä. Sijoittamisen sisältönä voi olla esimerkiksi hoito, koulutus, kuntoutus tai varusmiespalveluksen suorittaminen. Sijoittaminen on perusteltua erityisesti silloin, kun vanki on päihteiden väärinkäyttäjille tarkoitetun hoidon tarpeessa. Sijoittamiselle voidaan asettaa tarpeellisia ehtoja. Hoitoon tai vastaaviin toimenpiteisiin liittyen vanki voidaan lisäksi velvoittaa antamaan veri- tai virtsanäyte tai suorittamaan puhalluskoe.

Lain 20 §:n mukaan vanki voidaan pitää erillään toisista vangeista, jos se on välttämätöntä:

1) valtion turvallisuuden vuoksi tai sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa toisen vangin tai muun henkilön henkeä tai turvallisuutta,

2) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa laitoksen järjestystä,

3) sen estämiseksi, että vanki painostaa toista vankia päihdyttävien aineiden välittämiseen,

4) sen estämiseksi, että vanki vakavasti häiritsee toista vankia tai

5) henkilönkatsastuksen täytäntöönpanemiseksi.

Lain 20 §:n 2 momentin mukaan suljettuun laitokseen sijoitettu vanki, joka on tuomittu vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen, voidaan pitää toisista vangeista erillään karkaamisen tai karkaamisyriksen suunnittelun estämiseksi ja jos erillään pitäminen on välttämätön sellaisen suunnitelman täytäntöönpanon estämiseksi, taikka jos vangin rikollisuuden perusteella tai muuten on syytä olettaa hänen jatkavan vakavanlaatuisia rikollista toimintaa. Päätös on otettava harkittavaksi uudelleen niin usein kuin siihen on syytä, kuitenkin vähintään kymmenen päivän väliajoin.

Lain 20 a §:n mukaan jos on syytä olettaa, että lain 20 §:n 2 momentissa mainittu peruste erillään pitämiseksi kestää pidemmän aikaa, vanki tulee sijoittaa erityisosastolle.

Erityisosastolle sijoittaminen on mahdollista myös silloin, kun on erityisiä syitä olettaa, että se on välttämätöntä sen estämiseksi, että vanki syöllistyy laitosaikana vakavaan rikollisuuteen. Päätös erityisosastolle sijoittamisesta on otettava uudelleen harkittavaksi niin usein kun siihen on syytä, kuitenkin vähintään kerran kuukaudessa. Ennen kuin päätetään vangin erillään pitämisestä, asiassa on suoritettava tutkinta. Tutkinnasta on pidettävä pöytäkirjaa. Jos vankia pidetään erillään sen vuoksi, että hän on vaarallinen omalle hengelleen tai turvallisuudelleen, lääkäriin on tutkittava hänet niin pian kuin mahdollista. Muun erillään pidettävän vangin lääkäri tutkii, jos se on tarpeen hänen tilansa vuoksi. Tutkimus on suoritettava aina sen jälkeen kun erillään pitäminen on kestänyt kuukauden.

Lain 52 a §:n mukaan vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus (kroppsvsitation) luvattoman esineen löytämiseksi hänen palatessaan vankilaan, valvomattoman tapaamisen jälkeen tai silloin, kun hänen hallussaan epäillään olevan luvattomia aineita. Henkilöntarkastus voidaan tehdä myös pistokeenomaisesti tai turvallisuusyistä tehtävän laajemman tarkastuksen yhteydessä. Lisäksi vangille voidaan tehdä sellainen ulkoinen henkilöntarkastus (ytlig kroppsvsitation), joka on välttämätön turvallisuusyistä ja jonka tarkoituksena on aseiden tai muun vaarallisen esineen löytäminen.

Vangille voidaan tehdä henkilönkatsastus (kroppsbesiktning), jos on syytä olettaa, että hänen hallussaan on kielletty esine (52 b §). Henkilönkatsastus voidaan tehdä siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä myös valvomattoman tapaamisen jälkeen tai vangin palatessa laitoksen ulkopuolelta sekä pistokeenomaisesti taikka laajemman turvallisuusyistä tehtävän tarkastuksen yhteydessä. Avolaitoksissa vangille voidaan tehdä kuitenkin vain ulkoinen henkilönkatsastus (ytlig kroppsbesiktning), jolla tarkoitetaan vangin kehon ulkoista tarkastamista.

Vanki on lisäksi velvollinen kehotuksesta antamaan veri- tai virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen sen tutkimiseksi, onko hän huumaavien tai päihdyttävien aineiden vaikutuksen alainen, jollei lääketieteellisistä tai muista vastaavista syistä muuta johdu (52 d §). Vangille, joka kieltäytyy antamasta virtsakoetta, voidaan määrätä lain 47 §:n kurinpitorangaistus. Toistetun kieltäytymisen seurauksena vangille voidaan määrätä suori-

tetun ajan menetystä enintään 10 päivää.

Vangin kirjeet tai lähetykset saadaan tarkastaa luvattomien esineiden löytämiseksi. Jos vanki on sijoitettu erityisosastolle, tällainen tutkimus saadaan aina suorittaa. Vangin sekä ruotsalaisen viranomaisen, kansainvälisen valvontaelimen tai asianajajan välistä kirjeenvaihtoa ei pääsääntöisesti saa tarkastaa. Mainituilta tahoilta vangille lähetetty kirje voidaan kuitenkin tarkastaa, jos on aihetta epäillä, että lähettäjää koskeva tieto on väärä, eikä asiaa voida muutoin selvittää.

Vangin puheluja voidaan turvallisuussyistä kuunnella, mutta siitä on ilmoitettava vangille. Vangin ja asianajajan välistä puhelua saadaan kuunnella vain vangin luvalla (30 §).

Norja

Norjassa vankeinhoitoa koskevat säännökset sisältyvät lakiin vankeinhoitolaitoksesta (lov om fengselsvesenet, fengselsloven, 12.12.1958 nr 7). Tämän lisäksi keskusvirasto (fengselstyret) on antanut useita yleiskirjeitä ja vahvistanut vankeinhoitolaitokselle ohjesäännön (Reglement for fengselsveseet, 12.12.1961).

Norjassa vanki voidaan lain 12 §:n mukaan siirtää vankilan ulkopuolelle kurssikoukukseen, muuhun hoitolaitokseen tai varmuuslaitokseen (sikringsanstalt), jos se vangin terveydentilan, työkyvyn, sopeutumisen tai muun erityisen syyn vuoksi on tarkoituksenmukaista. Tarkemmat määräykset vangin siirtämisestä on on annettu keskusviraston (fengselstyret) ohjeella. Sijoittaminen voi tapahtua osaksi rangaistusajaa tai tietyissä tapauksissa koko rangaistuksen ajaksi. Sijoittamisesta päättää pääsääntöisesti vankilanjohtaja.

Keskusviraston antaman määräyksen mukaan vanki, jonka rangaistusajaa on enemmän kuin kuusi kuukautta, voidaan siirtää varmuusosastolle, jos vangin katsotaan olevan erityisen karkaamisaltis tai sekaantuneen vakavaan huumausainetoimintaan taikka jos vangilla katsotaan olevan kielteinen vaikutus muihin vankeihin. Osastolle voidaan sijoittaa myös tutkintavanki, joka on rangaistuslaitokseen tulonsa jälkeen toistuvasti syyllistynyt väkivaltaiseen tai erityisen uhkaavaan käytökseen, kun muut turvaamistoimenpiteet ovat joko osoittautuneet ilmeisen riittämättömiksi tai niiden katsotaan olevan sellaisia.

Varmuosastolle sijoittaminen kestää

neljä kuukautta, mutta sijoittamista voidaan tämän jälkeen jatkaa neljän kuukauden jaksoissa. Varmuosastolla oleskelu ei kuitenkaan saa normaalisti kestää kauempaa kuin kaksi vuotta. Varmuosastolle sijoittamisesta päättää vankilanjohtaja.

Lain 30 a §:n mukaan jos on aihetta epäillä, että vanki on käyttänyt päihdyttäviä aineita, johtaja voi päättää virtsakokeen, puhalluskokeen tai muun tutkimuksen suorittamisesta, joka voi tapahtua ilman vaaraa tai mainittavaa haittaa. Jos erityiset olosuhteet laitoksessa edellyttävät, johtaja voi päättää, että vankien on annettava virtsanäyte myös pistokokeenomaisesti. Tähän on pyrittävä saamaan keskusviraston etukäteissuostumus, jos se on käytännössä mahdollista. Huumausaineiden käyttämisestä ja virtsanäytteen antamisesta kieltäytymisestä voidaan määrätä kurinpitorangeistus.

Jos on erityistä aihetta epäillä, että vanki kuljettaa kehossaan päihdyttäviä aineita, johtaja voi päättää ruumiillisen tutkimuksen tai muun toimenpiteen suorittamisesta, jolla aineet saadaan poistetuksi. Tähän on pyrittävä saamaan keskusviraston etukäteissuostumus, jos se on käytännössä mahdollista. Jos vanki kieltäytyy näistä toimenpiteistä, hänet voidaan sijoittaa yksinäisselliin, kunnes saadaan vahvistetuksi, onko hänellä kehonsa sisällä aineita.

Tanska

Tanskassa säännökset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta sisältyvät rikoslakiin (borgerlig straffelov, 15.8.1967, nro 347). Tarkemmat määräykset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta sisältyvät oikeusministeriön vahvistamaan asetuksen luonteiseen päätökseen vapausrangaistuksen täytäntöönpanosta (bekendtgørelse om fuldbyrdelse af frihedsstraff 21.6.1973) ja useisiin yleiskirjeisiin.

Tanskassa on lähtökohtana, että vanki suorittaa rangaistuksensa vankiyhteisössä. Omasta pyynnöstään vanki voidaan sijoittaa yksinäishuoneeseen, jos paikkatilanne sen sallii. Vanki voidaan vastoin omaa tahtoaan sijoittaa yksinäisselliin, jos se on tarpeen karkaamisen, väkivaltaisen käytöksen, törkeän tai toistuvan luvattoman käytöksen tai rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi taikka jos vanki vastustaa turvallisuus- tai terveysyistä tarpeellisia toimenpiteitä tai kieltäytyy tekemästä töitä. Vangille tulee

mahdollisimman pian kertoa yksinäiselisajoituksen syy ja hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiasta. Sijoituskysymys on otettava uudelleen harkittavaksi viikon välein. Yksinäiselisajoitus lopetetaan, kun sijoituksen syy on poistunut.

Uhkaavan väkivallan torjumiseksi, väkivaltaisen vastarinnan kukistamiseksi tai itsemurhan taikka muun itsensä vahingoittamisen estämiseksi vanki voidaan sijoittaa erityiseen varmuusselliin. Varmuussellisajoitus voi tulla kyseeseen vain, jos olosuhteet ehdottomasti edellyttävät tällaista sijoitusta ja jos muita sopivampia keinoja, kuten eristämistä muista vangeista, on kokeiltu tai ne ovat selvästi riittämättömät.

Tarkkailuselliin vanki voidaan sijoittaa, jos se on tarpeen ilkeiden estämiseksi, järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai erityisen tarkkailun toimeenpanemiseksi. Vanki voidaan sijoittaa erityiseen pidätyselliin, jos hänen voidaan olettaa laajemmin salakuljettavan huumeaineita tai käyvän niillä kauppaa rangaistusajanaan. Keskusvirasto on pidettävä ajan tasalla pidätyselliin sijoitettujen vankien tilanteesta.

Vangeilla on kirjeenvaihdon välityksellä ja vierailuin mahdollisuus pitää yllä ja vahvistaa yhteyksiään laitoksen ulkopuolelle. Vangilta peräisin olevia ja vangille saapuneita kirjeitä ei saa lukea, ellei laitoksen johtaja pidä sitä välttämättömänä järjestyksen tai turvallisuuden takia estääkseen rangaistavan teon. Väärinkäytösten estämiseksi kirjeenvaihtoa voidaan tarkastaa pistokokein.

Vangille voidaan antaa lupa olla puhelyyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Järjestyks- ja turvallisuusyhteyksiä sekä rangaistavan teon estämiseksi puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa se, että puhelua kuunnellaan. Kuuntelusta on ilmoitettava sille, jonka kanssa vanki on puhelyyhteydessä. Vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vierailijan ulkovaatteet tarkastetaan. Keskusvirasto antaa tarkempia säännöksiä kirjeenvaihdosta ja vierailuista.

Vankien oleskelutilat voidaan tarkastaa rutiiniomaisessa tarkastuksessa. Yksittäisessä tapauksessa oleskelutilat voidaan tarkastaa, jos se on järjestyksen taikka turvallisuuteen liittyvien syiden vuoksi tarpeellista.

Tanskassa vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jossa tutkitaan vangin hallussa ja vaatteissa oleva omaisuus. Tarkastus voidaan suorittaa turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä järjestysmääräysten noudattamisen val-

vomiseksi. Vanki voidaan tarkastaa muun muassa poistumisluvan perusteella laitoksesta lähettäessä ja sinne palattaessa sekä taapaamisen ja vankilaosaston rutiiniomaisen tarkastuksen yhteydessä. Vangille on mahdollisuuksien mukaan ilmoitettava tarkastuksen syy. Henkilöntarkastus on tehtävä mahdollisimman hienotunteisesti. Henkilöntarkastus suoritetaan mahdollisuuksien mukaan todistajan läsnä ollessa. Tarkastuksen tekee vankilahenkilökunta. Jos on perusteltua syytä olettaa, että vangilla on luvottomasti hallussaan huumeaineita eikä henkilöntarkastus riitä tämän toteuttamiseksi, lääkäri suorittaa vangille tarkastuksen.

Vangille voidaan tehdä ruumiinonteloiden tutkimus (recto-vaginalundersøgelse), jos häntä konkreettisin ja perustelluin syin epäillään huumeaineiden salakuljetuksesta vankilaan. Kun vanki poistuu väliaikaisesti laitoksesta ja on epäiltävissä, että hänelle saatetaan paluun yhteydessä tehdä tällainen tutkimus, tutkimuksen sisällöstä on kerrottava hänelle ennen lähtöä. Jos vanki kieltäytyy tutkimuksesta tai sitä ei muusta syystä voida tehdä, vanki voidaan sijoittaa valvottuun yksinäishuoneeseen enintään seitsemäksi päiväksi.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on huumeiden ja päihteiden torjunnan tehostaminen ja vankilarikollisuuden torjuminen. Hallitusmuodon perusoikeussäännösten uudistuksessa on haluttu erityisesti korostaa julkisen vallan velvollisuutta suojella yhteiskunnan jäseniä rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Henkilökohtainen turvallisuus on hallitusmuodossa turvattu perusoikeus. Vankeinhoitolaitoksen tehtävänä on panna rangaistukset täytäntöön siten, että turvataan rangaistusten täytäntöönpanolle asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja vankeusrangaistuksen häiriötön suorittaminen sekä huolehditaan henkilökunnan, muiden vankien ja yhteiskunnan turvallisuudesta.

Huumeaineongelmien ja vankilarikollisuuden lisääntymisen seurauksena laissa edellytettyjen toimintojen kuten työn, koulutuksen ja muiden toimintaohjelmien järjestäminen on vaikeutunut vankiloissa. Tämä vaarantaa rangaistuksen täytäntöönpanolle asetettujen tavoitteiden toteutumisen, kuten vangin sijoittumisen yhteiskuntaan vapautu-

misen jälkeen.

Huumausaineiden ja päihteiden torjunnan tehostamiseksi vankiloissa rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että rangaistuslaitoksen johtajalla olisi toimivalta päättää vangin henkilönkatsastuksesta. Vankia voitaisiin pitää myös lyhyen aikaa erillään toisista vangeista, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hän kuljettaa huumeita tai muita päihdyttäviä aineita kehonsa sisällä. Lisäksi vangin velvollisuutta antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe ehdotetaan laajennettavaksi siten, että näytteen antaminen tai kokeen suorittaminen voitaisiin asettaa ehdoksi valvomattomalle tapaamiselle tai luvalla päästä laitoksen ulkopuolelle. Tällaisia lupia ovat opintolupa, siviilityölupa, lupa poistua lyhyeksi aikaa rangaistuslaitoksen ulkopuolelle (poistumislupa) ja lupa osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen. Päihteettömyyden valvontaa ehdotetaan tehostettavaksi mahdollisuudella määrätä virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta kieltäytyvälle vangille kurinpitörangaistus tai ottaa häneltä verinäyte.

Henkilöntarkastuksen edellytyksiä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että vankila- tai osastokohtaisten erityistarkastusten yhteydessä kaikille tarkastettavan vankilan tai vankilaosaston vangeille voitaisiin suorittaa henkilöntarkastus. Lisäksi ehdotetaan, että vankilassa tai sen alueella huumausaineiden löytämiseksi tehtävissä tarkastuksissa siellä olevia henkilöitä voitaisiin tarkastaa käyttäen tähän tarkoitukseen koulutettua koiraa tai muita vastaavia apuvälineitä. Oikean säädösten varmistamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi aikaisemmin asetuksessa ollut säännös, jonka mukaan rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinilmaisimen kautta. Tämän lisäksi ehdotetaan, että vangin hallusta löydetty, luvattomasti hallussapidetyt rahat voitaisiin ottaa säilytettäväksi laitoksessa siihen asti, kun vanki vapautuu.

Vankilarikollisuuden torjumiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset vangin sijoittamisesta varmuusosastolle, jos se on tarpeen huumausainerikollisuuden, vakavan rikollisen toiminnan tai laitosturvallisuuden vakavan vaarantamisen vuoksi. Vanki voitaisiin tietyin edellytyksin sijoittaa osastolle myös karkeamisen tai vapauttamisyrityksen estämiseksi. Ehdotuksen mukaan vanki voi-

taisiin myös eristää lyhyeksi ajaksi, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hän säilyttää huumeita tai muita päihdyttäviä aineita kehonsa sisällä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan lakiin lisättäväksi säännökset vankien sijoittelusta laitoksessa erilaisille osastoille. Vanki voisi myös omasta halustaan asua muista erillään.

Tarkoituksenmukaisten ja hyödyllisten osallistumisvelvollisuuden täyttämisen muotojen kehittämiseksi laissa ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuudesta suorittaa osa rangaistuksesta vankilan ulkopuolisessa päihdehuoltoon tai muuta tavoitteellista toimintaa järjestävässä laitoksessa tai vastaavassa yksikössä. Tällainen väliaikainen ja varsin lyhykestoinen vankilan ulkopuolinen jakso olisi kiinteä osa vangin rangaistuksen suorittamista kokonaisuutta. Ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön pääseminen edellyttäisi aina lupaa, jonka myöntämisen edellytyksenä olisi vangin luotettavuus sekä sitoutuminen tiettyihin ehtoihin. Ehtojen rikkomisesta seuraisi luvan peruuttaminen.

Toimivallan siirtämistä vankilan johtajalta muulle virkamiehelle koskevaan pykälään ehdotetaan lisättäväksi viittaus myös asetuksessa johtajan toimivaltaan määriteltyihin päätöksiin, jotta toimivallan siirtämismahdollisuus olisi järjestetty johdonmukaisesti ja kattavasti. Säännöstä ehdotetaan myös täydennettäväksi siten, että johtaja ei saisi siirtää toimivaltaansa henkilönkatsastuksesta päättämistä koskevissa asioissa, jotka tämän esityksen mukaan tulisivat johtajan päätettäväksi.

Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi vastaavat säännökset kuin rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin, joiden mukaan vankeinhoitolaitoksen henkilökunnalle laissa säädetyin edellytyksin annettaisiin toimivalta päättää henkilönkatsastuksesta sekä vangin eristämisestä, kun hänen epäillään kuljettavan kehonsa sisällä huumausaineita. Lisäksi ehdotetaan, että osasto- tai laitoskohtaisten erityistarkastusten yhteydessä kaikille tarkastettavassa tilassa oleville tutkintavangeille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus. Lakiin ehdotetaan lisäksi säännöstä, joka velvoittaisi tutkintavangin antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen, kun on syytä epäillä, että hän on päihtynyt. Kokeen suorittamisesta tai näytteen antamisesta kieltäytyneeltä tutkintavangilta voitaisiin ottaa verinäyte. Lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi

säännös tarkempien määräysten antamistoi-
mivallasta.

Teknistä tarkkailua koskevaa pakkokeino-
lain säännöstä ehdotetaan myös muutettavaksi.
Rikosten selvittämisen tehostamiseksi
ehdotetaan, että poliisi tuomioistuimen luvalla
voisi kohdistaa teknistä kuuntelua ja teknistä
katselua myös rikoksesta epäiltyyn vankiin
rangaistuslaitoksessa. Samassa yhteydessä
ehdotetaan, että teknistä kuuntelua ja teknistä
katselua voitaisiin kohdistaa myös rikoksesta
epäiltyyn hänen ollessaan varastotai muussa
sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä
vakituiseen asumiseen. Edellä mainituissa
tapauksissa pakkokeinon käyttäminen edellyttäisi
aina tuomioistuimen lupaa.

4. Esityksen vaikutukset

Varmuusosastoja voitaisiin perustaa ensi
sijassa suurimpiin keskusvankiloihin. Nämä
vankilat sopivat rakenteidensa, sijaintinsa ja
turvallisuustasonsa puolesta tähän tarkoitukseen.
Näihin vankiloihin sijoitetaan nykyisinkin
vankeja, joiden katsotaan tarvitsevan erityisen
tarkkaa valvontaa. Lisäksi Vantaan lääninvankilan
rakennussuunnitelmiin sisältyy viisipaikkainen
varmuusosasto.

Varmuusosastolla voisi olla enintään 10
paikkaa. Vartiointi ja vankien toimintojen
järjestäminen osastolla edellyttäisivät normaalia
osastoa enemmän henkilökuntaa. Päivävuorossa
voisi olla viisi henkilöstöön kuuluvaa. Tämän
lisäksi osaston suljettu luonne saattaisi edellyttää
osa-aikaisen psykologin tai sosiaalityöntekijän
viran olemassaoloa. Osaston peruspalvelut voisi
hoitaa vankilan muu henkilökunta.

Varmuusosastojen perustamiskustannuksia on
tässä vaiheessa laitosten erilaisuuden vuoksi
mahdotonta tarkasti arvioida. Vankeinhoito-
osastossa tehtyjen alustavien laskelmien mukaan
tekniseltä rakenteeltaan riittävän erillisen
10-paikkaisen osaston perustamiskustannukset
olisivat noin 15 miljoonaa markkaa. Vantaan
lääninvankilaan rakennettava varmuusosasto ei
aiheuta lisärakentamiskustannuksia, koska
osasto on otettu huomioon rakentamissuunnitelmissa.
Henkilöstömenot riippuvat jossain määrin
osaston koosta.

Vangin osallistumisesta toimintaan vankilan
ulkopuolisessa laitoksessa tai vastaavassa
yksikössä ei syntyne sanottavia kustannuksia,
sillä kunnat ovat jo nykyisin velvollisia

järjestämään tietyt asukkaidensa, myös vanki-
lassa olevien, palvelut, kuten päihdehuollon.
Siltä osin kuin toiminnan järjestämisvastuu ei
kuulu kunnille, se voidaan rahoittaa vankeinhoito-
varoin.

Vangin erillään pitäminen tilanteissa, joissa
hänen epäillään kuljettavan kehonsa sisällä
huumausaineita tai luvattomia esineitä, toteutettaisiin
käytännössä sellaisissa, joissa on kuivakäymälä.
Kuivakäymälöitä tarvittaisiin tämän hetkisen
arvion mukaan kymmeen vankilaan. Niiden
kustannukset olisivat noin 50 000 markkaa.
Nämä kustannukset pystyttäisiin kattamaan
vankeinhoitolaitoksen toimintamenoista. Koska
erillään pitämisiin liittyvä huomattava riski
vangin terveydelle, erilleen sijoitettua vankia
tulisi valvoa ympärivuorokautisesti. Tämä
sitoisi valvontahenkilökuntaa.

Henkilönlkatsastus, joka edellyttäisi vangin
tutkimusta, tulitaisiin tekemään vankilan
ulkopuolella terveyskeskuksessa. Tällaisia
tutkimuksia tehtäisiin arviolta 50 vuosittain,
joten niiden kustannusvaikutus ei ole suuri.

Päihteidenkäytön tutkimiseksi suoritettavat
virtsatestit saattaisivat lisääntyä melko paljon.
Nämä lisäkustannukset pystyttäisiin rahoittamaan
vankeinhoitolaitoksen toimintamenoista.

Esityksessä oleva toimivallan siirtoa koskeva
tarkennus ei aiheuta muutoksia organisaation
rakenteisiin eikä henkilöstön asemaan. Uudistuksen
edellyttämät organisaatiorakenteet ja henkilöstön
valmiudet ovat jo olemassa.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä
virkatyönä. Sen valmistelussa on otettu huomioon
oikeusministeriön asettaman huumeiden torjunnan
ja päihdehuollon tehostamista selvittäneen
työryhmän ehdotukset. Valmistelussa on otettu
huomioon myös vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan
selvitys vankeusrangaistuksen suorittamisesta
vankilan ulkopuolella (vankeinhoitoasiain
neuvottelukunnan julkaisu 9/1994). Valmistelussa
on otettu huomioon myös eduskunnan lakivaliokunnan
edellisen rangaistusten täytäntöönpanosäännöksiin
kohdistuneen uudistuksen yhteydessä antama
lausunto sekä eduskunnan oikeusasiamiehen päätökset.

Esityksestä on pyydetty vankiloiden johtajien
sekä vankeinhoitolaitoksen edustavimpien
henkilöstöjärjestöjen lausunnot. Ehdot-

tuksesta on pyydetty myös sosiaali- ja terveysministeriön, sisäasiainministeriön poliisiosaston ja keskusrikospoliisin sekä Suomen Kuntaliiton lausunnot.

Ehdotuksesta saadut lausunnot ovat olleet pääosin myönteisiä. Suomen Kuntaliitto on kuitenkin katsonut, että rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 2 luvun 3 d §:stä

aiheutuvien kustannusten jakaminen valtion ja kuntien välillä tulisi selventää lainsäädäntöteitse ennen ehdotuksen hyväksymistä. Kuntaliitto on myös lausunnossaan katsonut, että vankeinhoitolaitoksen tulisi vastata pyytämänsä virka-avun kustannuksista. Lausunnon mukaan tästä tulisi säätää kansanterveyslaissa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

1 luku. Yleiset säännökset

7 §. *Toimivallan siirtäminen.* Voimassa olevassa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain toimivallan siirtämistä koskevassa pykälässä säädetään mahdollisuudesta siirtää rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain tai sen nojalla annetun määräyksen mukaan vankilan johtajalle kuuluvaa päätöksentekotoimivaltaa vankilan muulle virkamiehelle. Delegointimahdollisuus ei koske kurinpitooasioita. Kuitenkin myös vankeinhoitoasetus sisältää säännöksiä, joiden mukaan päätösvalta on johtajalla. Tällainen säännös on esimerkiksi vankeinhoitoasetuksen 6 §, jonka mukaan luotettavaksi osoitettanut vanki saa johtajan luvalla liikkua määrättyllä alueella ilman välitöntä vartiointia. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että toimivallan siirtämissäännös koskisi myös asetuksella säänneltyjä päätöksiä. Säännöstä ehdotetaan myös täydennettäväksi siten, että päätösvaltaa henkilökatsastusta koskevissa asioissa, jotka tämän esityksen mukaan tulisivat vankilan johtajan päätettäväksi, ei saisi siirtää.

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 d §. Pykälässä tehtäisiin mahdolliseksi vankeusrangaistuksen osan suorittaminen ja vangin osallistumisvelvollisuuden täyttäminen rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Kyseessä olisi uusi keino pyrkiä siihen, että rangaistuksen täytäntöönpano 1 luvun 4 §:n mukaisesti edistäisi vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Saman pykälän mukaan vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja edellytetään mahdollisuuksien mukaan ehkäistävän.

Luvan myöntämisen edellytyksenä olisi, että sijoittamiseen liittyvien ehtojen noudat-

taminen olisi lähes varmaa. Onnistunut vankilan ulkopuolinen sijoitus edellyttää huolellista valmistelua ja vangin luotettavuutta. Sijoitus edellyttäisi myös selkeiden ja yksilöllisten ehtojen laatimista ja vangin sitoutumista niihin. Ehdot olisivat toisaalta toiminnan sisältöön liittyviä ja toisaalta valvonnallisia. Usealla vangilla on päihdeongelma, joten päihdeiden väärinkäyttöriski on varsin suuri. Sijoittamisen ehdoksi voitaisiin esityksen mukaan asettaa velvollisuus antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe pyydettyänsä. Päihteettömyyden valvonnasta vastaisi vankilan henkilökunta, mutta siitä voitaisiin yksittäisessä tilanteessa sopia toisinkin.

Ehdoksi voitaisiin asettaa myös vangin antama suostumus, että ulkopuolinen laitos saisi salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta. Asettavat ehdot voisivat liittyä myös ulkopuolisessa laitoksessa tapahtuvan toiminnan kustannusten kattamiseen. Valtion ja kunnan välinen kustannustenjako selvitettäisiin erikseen kussakin yksittäistapauksessa ja kysymyksen tulisi olla ratkaistu ennen kuin vanki sijoitetaan vankilan ulkopuoliseen laitokseen. Lähtökohtana pidettäisiin sitä, että kunta rahoittaisi ne toiminnot, joihin vangilla on kuntalaisena oikeus (esimerkiksi päihdehuolto) ja vankeinhoitolaitos maksaisi sellaiset vangin sosiaaliseen kuntoutumiseen liittyvät toiminnot, jotka eivät kuulu yhteiskunnan normaalipalveluihin.

Sijoituksen ehtoja rikkonut vanki palautettaisiin vankilaan ja sijoitusmääräys peruutettaisiin. Palauttamisesta vastaisi käytännössä vankilan henkilökunta. Rikkomuksesta voisi seurata myös mahdollisen avolaitosmääräyksen peruuttaminen. Vakavasta ehtojen rikkomisesta voitaisiin määrätä lain 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangeistus. Tarkoitus on, että tarvittaessa myös avolaitosvankiin sovellettaisiin suoritettujen ajan menetystä koskevia 2 luvun 10 §:n säännöksiä eikä 4 luvun 7 §:n säännöstä avolaitosajan menetetyksi määräämisestä. Tämä on perusteltua vankien tasapuolisen kohtelun vaatimuksen kannalta.

Jos vanki poistuisi luvatta laitoksesta, lai-

toksesta poissaoloaikaa ei luonnollisesti luettaisi vangin rangaistusajaksi. Tämän vuoksi säännökseen ehdotetaan otettavaksi viittaus lain 2 luvun 3 c §:ään, jossa on säännökset rangaistusajan laskemisesta vangin karkaamistapauksissa.

Vankilan ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisesta päättäisi oikeusministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja. Tämä menettely olisi yhdenmukainen poistumislupien, siviilityölupien ja opintolupien toimivaltasäännösten kanssa.

6 §. Vangin omaisuuden hallussapittoa koskevan pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan vangin hallusta tai muualta laitoksesta löydetty, vangille kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa säilytettäväksi laitoksessa määräjäksi. Rahat voisivat löytyä vangin hallusta, esimerkiksi hänen sellistään. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun rahat löydettäisiin vankilan muista tiloista ja rahojen voitaisiin osoittaa kuuluvan jollekulle vangille. Enimmäisaika rahojen säilyttämiselle olisi vangin rangaistusaika vankilassa.

Rangaistuslaitoksia ovat rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaan vankilat, avolaitokset ja nuorisovankilat. Vaikka säännöstä pääasiallisesti sovellettaisiin suljetuissa vankiloissa, sitä voitaisiin soveltaa myös avolaitoksissa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 4 luvun 9 §:n nojalla. Koska avolaitoksissa olevilla vangeilla on rahat hallussaan, säännöstä tulisi kuitenkin soveltaa avolaitoksissa oleviin vain poikkeuksellisissa tapauksissa.

Jos olisi perusteltua epäillä sitä, että luvattomat rahat on saatu rikollisella toiminnalla, asiasta tehtäisiin ilmoitus poliisille.

9 b §. Vangille tehtävän henkilöntarkastuksen edellytyksiä ehdotetaan lievennettäväksi vankilassa tehtävien erityistarkastusten yhteydessä. Tällainen erityistarkastus voitaisiin tehdä jollakin osastolla tai vankilan muussa tilassa, esimerkiksi työtiloissa. Tällaisten tarkastusten yhteydessä henkilöntarkastus voitaisiin tehdä kaikille osastolle tai muuhun tarkastettavaan tilaan sijoitetuille tai tilassa oleskeleville vangeille riippumatta siitä, onko henkilöntarkastus tarpeen karkaamisen estämiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi, tai voidaanko yksittäistä vankia epäillä luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

Erityistarkastuksilla tarkoitetaan niin kutsuttuja ratsioita, joissa koko osaston tai

muun tarkastettavan tilan tai koko vankilan kaikki tilat ja kaikki osastolla tai tarkastettavassa tilassa oleva omaisuus tarkastetaan huolellisesti ja perusteellisesti. Tarkastuksen voi suorittaa laitoksen henkilökunta tai vankeinhoitolaitoksen erityisesti tällaisia tarkastuksia varten perustama tarkastusryhmä. Useimmiten tarkastukset tapahtuvat yllätyksellisesti.

Henkilöntarkastuksella tarkoitetaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan sen tutkimista, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Henkilöntarkastukseksi ei sen sijaan katsota henkilön päällä olevien vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaa käsin koettelemista eikä vaatteista selvästi pullottavan tai taskussa varmasti olevaksi tiedetyn esineen pelkkää pois ottamista.

Tarkastusten yhteydessä osaston kaikki vangit voitaisiin riisuttaa sekä tutkia heidän vaatteensa ja se, mitä heillä on mahdollisesti vaatteiden ja ihon väliin piilotettuna.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että rangaistuslaitoksen johtajalla olisi toimivalta päättää henkilönkatsastuksen toimittamisesta. Päätöksen voisi tehdä ainoastaan rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen ollessaan estynyt hänen sijaisensa. Päätösvaltaa ei voisi tässä asiassa 1 luvun 7 §:n mukaan delegoida laitoksen muulle virkamiehelle.

Henkilönkatsastuksella tarkoitetaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista tai muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Myös veri-, sylki-, virtsa-, hius-, tai karvanäytteen ottaminen on henkilönkatsastusta. Henkilönkatsastusta on myös ruumiinonteloiden tarkastaminen esimerkiksi sinne kätettyjen esineiden tai aineiden löytämiseksi. Henkilön suun tai tekojäsenten tarkastaminen on katsastusta, mutta henkilön päässä olevan peruukin tarkastaminen on henkilöntarkastusta.

Henkilönkatsastuksen edellytykset olisivat samat kuin pakkokeinolaissa. Pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n mukaan henkilönkatsastus saadaan kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta.

Ehdotuksen mukaan henkilönkatsastuksesta voitaisiin päättää, jos vankia todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty enimmäisrangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Säännöstä tulnaisiin soveltamaan lähinnä tilanteissa, joissa vangin epäillään kuljetta- van tai säilyttävän kehonsa sisällä huumaus- aineita, huumausaineiksi luokiteltavia lääke- aineita tai niiden käyttöön tarkoitettuja väli- neitä. Tällainen kehonsisäinen kuljetus tai säilytys toteuttaa jonkin rikoslain (39/1889) 50 luvun 1—4 §:ssä mainituista rikostun- nusmerkeistä, joista kaikista säädetty enimmäisrangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Säännöstä voitaisiin soveltaa myös ta- pauksissa, joissa vanki säilyttää tai kuljettaa kehonsa sisällä ampuma-asetta, teräasetta, lyömäasetta tai muuta väkivallan teon väli- kappaletta tai sellaisen välineen tai ase- en osaa. Tämä rikos on kriminalisoitu rikoslain 16 luvun 11 a §:ssä, jossa enimmäisranga- istus on vuosi vankeutta.

Todennäköisillä syillä tarkoitetaan yli 50 prosentin todennäköisyyttä. Vankilassa epäi- ly perustuu useimmiten saatuu vihjetietoon, jonka uskottavuus ja luotettavuus tulisi arvi- oida yksittäistapauksessa tiedon antajan luo- tettavuuden sekä tapauksesta ja vangista muuten saatujen tietojen perusteella koko- naisvaltaisesti. Tieto saattaa tulla myös poliisiviranomaiselta tai omaiselta.

Pykälässä viitataan pakkokeinolain 5 lu- vun 12 §:ään, jossa on säännökset henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta. Ehdot-uksen mukaan 5 luvun 12 §:n 1 momenttia ei sellaisenaan sovellettaisi, koska tässä momen- tissa olevien viittaussäännösten vuoksi soveltamisesta saattaisi aiheutua tulkintaon- gelmia. Kuitenkin esimerkiksi siitä, että pe- rusteellinen tutkimus on toimitettava erilli- sessä tilassa, on tarkoitus säätää asetuksella. Todistajan läsnäolosta voitaisiin asetuksella säätää tiukemminkin kuin pakkokeinolaissa. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 1 momentin mukaan henkilöntarkastusta toimitettaessa paikalla tulee aina olla todistaja. Sama sääntö voitai- siin asetuksella ulottaa myös henkilönkatsas- tuksen toimittamiseen. Myös vaatimus pöy- täkirjan pitämisestä on tarkoitus ottaa ase- tukseen.

Pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 2 momen- tin mukaan lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lää- käri.

On pidetty vankilan lääkärien perustehtä- vien hoitamisen kannalta ongelmallisena, että he tekisivät vastoin vangin tahtoa tällai- sia tarkastustoimenpiteitä. Pakkotoimenpitei-

den suorittaminen saattaisi vaarantaa potilas- suhteen luottamuksellisuuden. Käytännössä vanki tulnaisiin tällaisen tutkimuksen toimit- tamista varten kuljettamaan terveyskeskuk- seen tai sen osoittamaan paikkaan. Sen si- jaan esimerkiksi irtojäsenen, tekohampaiden, suun ja hiusten tarkastus voitaisiin suorittaa myös vankilassa. Vangin suuta ei kuiten- kaan saisi väkivalloin avata, koska siitä saat- taisi aiheutua terveydellistä haittaa tutkitta- valle.

Ehdotetun 2 momentin säännös edellyttää kansanterveyslain 14 §:n muuttamista siten, että kunta olisi velvollinen määräämään lää- kärin antamaan virka-apua vankeinhoitovi- ranomaisille oikeuslääkeopillisen tutkimuk- sen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta. Nykyisin 14 §:ssä on mainittu ainoastaan poliisi.

Pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 momen- tin mukaan henkilönkatsastuksen suorittajan tulee olla samaa sukupuolta tutkittavan kans- sa, jollei tarkastaja kuulu terveydenhuolto- henkilökuntaan. Myös todistajan tulee olla samaa sukupuolta muissa henkilönkatsastuk- sissa kuin verinäytteen ottamisessa tai kliini- sen humalatilatutkimisessa. Säännös ei kuitenkaan estä alaikäisen tutkittavan huolta- jan läsnäoloa. Nämä säännökset koskisivat myös vangille tehtävää henkilönkatsastusta viittaussäännöksen nojalla.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättä- väksi säännös siitä, että valvomattomien ta- paamisten ja vankilan ulkopuolelle myönnet- tävien lupien ehdoksi voitaisiin asettaa, että vanki suostuu päihitteettömyyden toteamiseksi toimitettavaan valvontaan. Tällainen lupa voidaan rangaistusten täytäntöönpanosta an- netun lain 2 luvun 5 §:n 4 momentin mu- kaan antaa osallistumiseen laitoksen ulko- puolella järjestettävään tilaisuuteen tarpeelli- sen valvonnan alaisena. Vangille voidaan myös antaa 2 luvun 3 b §:ssä tarkoitettu lu- pa poistua rangaistuslaitoksen ulkopuolelle (poistumislupa) joko tärkeästä syystä tai ran- gaistusajan pituuden perusteella. Lupa voi- daan antaa myös 3 luvun 8 §:n 2 momentis- sa tarkoitettuun opiskeluun laitoksen ulko- puolella (opintolupa) ja 3 luvun 6 §:n 2 momen- tissa tarkoitettuun työntekoon laitoksen ulkopuolella (siviilityö).

Nämä luvat, kuten myös valvomattoman tapaamisen myöntäminen ovat aina harkin- nanvaraisia ja edellyttävät vangilta korostet- tua luotettavuutta. Säännös mahdollistaisi menettelyn, jossa vanki sitoutuu vapaaehtoi-

sesti päihteettömyyden kontrolloimiseen. Tällainen kontrolli voisi olla esimerkiksi pistokokeenomaista. Virtsanäyte tai puhalluskoe voitaisiin vaatia joko ennen luvan myöntämistä tai valvomatonta tapaamista taikka niiden jälkeen. Kieltäytyminen virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta taikka positiivisen näytteen antaminen aiheuttaisi luvan epäämisen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan myös lisättäväksi säännös siitä, että virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta kieltäytyvälle vangille voitaisiin määrätä kurinpitorangaistus lain 2 luvun 10 §:n nojalla tai vangilta voitaisiin ottaa verinäyte. Kurinpitorangaistus ja verinäyte ovat vaihtoehtoisia keinoja. Säännöstä voitaisiin soveltaa tilanteissa, joissa vangilta konkreettisen päihtymysepäilyn vuoksi vaaditaan virtsanäytettä tai puhalluskoetta ja vanki kieltäytyy tästä. Säännös koskisi myös esimerkiksi tilanteita, joissa vanki on saanut poistumisluvan sillä ehdolla, että hän antaa vaadittaessa virtsanäytteen ja vanki palatsaan kieltäytyisi antamasta näytettä.

Lisäksi pykälän sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että 3 momentissa mainittu sana huumaava korvataan sanalla päihdyttävä, jotta säännös olisi sisäisesti johdonmukainen.

9 d §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka sisältäisi säännökset vangin lyhytaikaisesta eristämisestä tapauksissa, joissa hänen epäillään kuljettavan rangaistuslaitoksessa tai rangaistuslaitokseen kehonsa sisässä huumausaineita tai muita päihkeitä taikka muita luvattomia aineita tai esineitä. Kehon sisäisellä kuljetuksella tarkoitetaan lähinnä vangin suussa, suolistossa, emättimessä tai peräsuolelta tapahtuvaa kuljetusta tai säilyttämistä. Käytännössä vanki sijoitetaan selliin, jossa on kuivakäymälä.

Eristäminen vaatisi, että epäilyyn on perusteltua aiheita. Perusteltu aihe epäilyyn olisi olemassa esimerkiksi silloin, kun on saatu riittävän luotettava tieto siitä, että kyseinen vanki yrittää kuljettaa huumausaineita, aseita tai muita kiellettyjä esineitä tai aineita laitokseen. Eristämisen edellyttämä näyttökynnys ei siten olisi aivan yhtä korkea kuin henkilönkatsastukselle on asetettu. Edellytykset olisivat samat kuin lain 2 luvun 9 a §:ssä on asetettu henkilöntarkastukselle, joka kohdistuu vankia tapaamaan tulevaan henkilöön.

Eristämisestä päätäisi rangaistuslaitoksen

johtaja. Lain 1 luvun 7 §:n nojalla oikeusministeriö voisi päättää, että päätösvalta asiassa voitaisiin siirtää laitoksen muulle virkamiehelle. Kysymykseen tulisivat apulaisjohtaja, vartiopäällikkö, apulaisvartiopäällikkö tai laitoksen päivystävä virkamies, joka iltaisin ja öisin on vastuussa laitoksen toiminnasta.

Eristäminen olisi lopetettava heti, kun luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet elimistöstä tai kun muutoin havaitaan, ettei eristäminen ole enää tarpeen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa vangin suolisto on tyhjentynyt, vaikka elimistöstä ei olisikaan poistunut luvattomia aineita tai esineitä. Enimmäisaika eristämiseksi olisi kuitenkin seitsemän vuorokautta. Enimmäisaika olisi sama kuin yksinäisrangaistuksella, joka lain 2 luvun 10 a §:n mukaan on johtajan päätösvallassa. Erillään pitäminen voisi myös päättyä esimerkiksi siihen, että vanki itse haluaa röntgentutkimukseen tai lääkärin tekemään tutkimukseen. Saadun lisänäytön vuoksi voi myös syntyä edellytykset henkilönkatsastuksesta päättämiseen. Eristäminen olisi lopetettava myös, jos lääkäri katsoo, että siitä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle.

Huumausaineiden kehon sisäinen kuljetus aiheuttaa huomattavan terveydellisen vaaran vangille. Tämän vuoksi säännöksessä ehdotetaan, että lääkärin tulisi tutkia mahdollisimman pian kuljettamisesta epäillyn vangin terveydentila. Eristettyä tulisi muutoinkin seurata koko eristämisaikaa vuorokauden ympäri, esimerkiksi kameralla tai ikkunan läpi ja käymällä säännöllisin väliajoin vankia tapaamassa.

Vangin elimistöstä poistuneet aineet ja esineet voitaisiin tutkia vankilassa. Jos löydettäisiin huumausaineita tai huumausaineiksi luokiteltavia lääkeaineita, asiasta tehtäisiin ilmoitus poliisiviranomaisille mahdollisia jatkotoimia varten. Huumausainelain (1289/1993) 10 §:n 3 momentin mukaan löydetty huumausaineet tulee aina toimittaa poliisille tai tulliviranomaiselle.

9 e §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinilmaisimen kautta. Vastaava säännös on jo nykyisin vankeinhoitoasetuksen 50 §:ssä. Vaikka tällainen pakkotoimenpide merkitsee varsinkin lievää puuttumista yksilön henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan, asiasta on syytä säätää laissa.

Velvollisuus kulkea metallinilmaisimen

kautta voitaisiin asettaa vangeille, vierailijoille ja henkilökunnalle. Säännös mahdollistaisi myös käsikäyttöisen metallinilmaisimen käyttämisen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset huumausaineiden tai muiden päihteiden ja räjähteiden etsintään koulutetun koiran käyttämisestä vankilassa tai sen alueella tehtävissä tarkastuksissa. Säännös koskisi myös muita vastaavia, lähinnä teknisiä apuvälineitä. Tarkastus voitaisiin kohdistaa rangaistuslaitoksen alueella oleviin henkilöihin.

Huumausaineiden etsintään koulutettu koira oppii tunnistamaan eri huumausaineita. Koira saattaa löytää myös lääkaineita. Koira opetetaan löytämään huumausaineita, jotka ovat tarkastettavan henkilön vaatteissa.

Koulutettua koira voitaisiin käyttää vankila-alueen, vankilan tilojen ja vankilaan tulevien tavaratoimitusten tarkastamisessa. Koira voitaisiin käyttää myös esimerkiksi vankilan portilla henkilöliikenteen tarkastamisessa ja seuraamisessa sekä vankien tarkastamisessa. Koiran käyttäminen ei yleensä edellytä tarkastettavan henkilön tai esineen koskettamista.

Räjähteiden ja huumausaineiden etsintään on kehitetty myös teknisiä laitteita, joilla pystytään paljastamaan kaikki tunnetut huumausaineet ja räjähteet. Tällaisen räjähdys- ja huumausaineiden ilmaisim- ja tunnistusjärjestelmän käyttäminen edellyttää tutkittavan henkilön tai esineen koskettamista. Käytännössä näyte otetaan joko pyyhkäisemällä tarkastettavaa pintaa paperisuodattimella tai sähkökäyttöisellä käsi-ïmurilla, jossa on samanlainen näytteenkerääjä. Ehdotettu säännös koskisi myös tämän kaltaisia laitteita.

Vankeja ja vangin käytössä olevia tiloja voidaan tarkastaa 3 luvun 3 §:n nojalla ja vangille voidaan 2 luvun 9 b §:n säädetyin edellytyksin suorittaa henkilöntarkastus. Vankien ja vankitilojen tarkastaminen esimerkiksi koira tai muita apuvälineitä käyttäen on siten nykyisinkin mahdollista.

Vankeinhoitoviranomaisilla on myös tiettyin edellytyksin toimivalta suorittaa henkilöntarkastus vankia tapaamaan tulleelle henkilölle. Lain 2 luvun 9 a §:n mukaan vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vierailija suostuu henkilöntarkastukseen, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Muiden kuin vankia tapaamaan tulevien henkilöiden tarkastamisesta ei ole säännöksiä. Ehdotettu säännös mahdollistaisi tarkastusten

suorittamisen lainkohdassa tarkoitettuja apuvälineitä käyttäen myös pistokokeenomaisesti taikka siten, että kaikki tietynä aikana vankilaan tulevat henkilöt tarkastettaisiin esimerkiksi koiran avulla. Koska koiran tai muiden apuvälineiden käyttäminen tarkastuksissa merkitsee lievää puutumista tarkastettavan henkilön perustuslaisia suojattua henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan, tällaisten tarkastusten suorittamisesta on syytä säätää lain tasolla.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

2 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa on säännökset vankilan osastoista. Säännös ei merkitsisi suurta muutosta nykyiseen käytäntöön. Säännöksen mukaan johtajan tulee vahvistaa osastoille päiväjärjestys. Nykyisin päiväjärjestyksen vahvistaa vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 23 §:n mukaan johtokunta. Tarkoituksena on, että tämä säännös kumoettaisiin lain voimaantulon yhteydessä.

Osastot voisivat olla valvonnaltaan ja avoimuudeltaan erilaisia. Tällä tarkoitetaan, että osastot voisivat olla suljettuja, puoliavoimia tai avoimia. Tällaisia osastoja on jo nykyisin vankiloissa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset eri osastoille sijoitteluperusteista. Käytännössä osastolle sijoittaminen jo nykyisin tapahtuu tällaisten perusteiden mukaisesti. Päätöksen tekisi johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen muu virkamies. Käytännössä päätöksen tekisi useimmiten vartiopäällikkö.

2 b §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi neljä uutta pykälää, jotka sisältävät säännökset muusta laitoksesta eristetyistä osastoista eli varmuusosastoista. Tällainen osasto eroaisi muista osastoista siinä, että se olisi muusta vankilasta toiminnallisesti erotettu omaksi yksiköksen. Lisäksi vankien yhteydenpito laitoksen ulkopuolelle olisi erityisen tarkoin valvottua.

Osastolle sijoittaminen ei olisi lisärangaistus vaan turvaamistoimenpide, jolla pyritään estämään rikollisen tai siihen verrattavan toiminnan jatkaminen vankilassa. Uusi 3 luvun 2 b § eroaisi 3 luvun 9 §:ssä säädetyistä erillään pitämisestä siten, että vankia ei varmuusosastolla välttämättä pidettäisi erillään muista samalle osastolle sijoitetuista vangeista työssä tai vapaa-aikana. He voisi-

vat tehdä työtä, opiskella tai ulkoilla pienissä ryhmissä. Osaston sisällä olot pyrittäisiin luomaan mahdollisimman normaaleiksi. Vanki voisi osallistua vapaa-ajan toimintoihin tai tehdä työtä yhdessä muiden kanssa, jollei siitä aiheutuisi vaaraa laitospäijestykselle.

Sijoittamisperusteita, joiden perusteella vanki voidaan sijoittaa osastolle vastoin tahtoaan, olisi ehdotuksen mukaan neljä.

Ensimmäisenä perusteena varmuusosastolle sijoittamiselle olisi, että vangin voidaan perustellusti epäillä syyllistyneen huumausaineiden tai muiden päihdyttävien aineiden levittämiseen. Levittämisellä tarkoitetaan päihteiden myymistä, jakamista, toiselle luovuttamista tai muulla tavalla tapahtuvaa levittämistä. Muulla osallistumisella tarkoitetaan esimerkiksi tällaisten aineiden levittämiseen liittyvää rahastamista, suunnittelua tai toiminnan organisoimista. Myös toisen henkilön painostaminen tällaiseen toimintaan olisi peruste sijoittamiselle. Painostettavana saattaisi olla toinen vanki, henkilökuntaan kuuluva, vangin omainen tai muu ulkopuolinen henkilö. Kohta koskisi paitsi huumausaineita ja lääkkeitä, myös muita päihteitä, kuten alkoholia ja muita aineita, joita käytetään päihdyttävässä tarkoituksessa. Varmuusosastolle sijoittamisen perusteena olisi nimenomaan levittäminen tai välittäminen taikka tällaiseen toimintaan osallistuminen, ei pelkkä hallussapito tai käyttö.

Vakavalla rikollisella toiminnalla pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetaan lähinnä sellaisia rikoslaissa kriminalisoituja tekoja, joista yleisesti tuomitaan vankeutta.

Useimmiten vankeinhoitoviranomaiset saavat tiedon vangin rikollisesta toiminnasta poliisilta. Pykälän 1 momentin 1 kohdan soveltaminen ei välttämättä edellyttäisi, että henkilö olisi jo ryhtynyt rikolliseen toimintaan. Käytännössä vangin rikosten laadusta tai toiminnasta aikaisemmillä rangaistuskauksilla saattaa olla perustellusti pääteltävissä, että vanki todennäköisesti tulee syyllistymään rikolliseen toimintaan. Epäily voisi perustua myös esimerkiksi vangin hallusta löydettyyn kirjeeseen, joka sisältää suunnitelmia rikolliseen toimintaan ryhtymisestä. Varmuusosastolle ei voitaisi sijoittaa tutkintavankeja, mutta vangin toiminta tutkintavankeusaikana voisi olla osastolle sijoittamisen peruste tuomion täytäntöönpanon aikana. Sen sijaan osastolle voitaisiin sijoittaa vankeusvanki, joka on samaan aikaan myös tut-

kintavanki.

Rikollinen toiminta voisi tapahtua joko vankilassa, vankilasta käsin laitoksen ulkopuolella tai laitoksen ulkopuolella vangin saatua esimerkiksi positumisluvan.

Toisena sijoitusperusteena olisi laitospäijestyksen vakava vaarantaminen. Tällä tarkoitettaisiin erilaisia vakavaksi katsottavia tekoja tai uhkauksia laitospäijestystä vastaan.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan osastolle voitaisiin sijoittaa sellaiset vangit, joiden arvioidaan karkaamisen tai karkaamisyrityksen jälkeen olevan erityisen karkaamisalttiita. Erityistä karkaamisalttiutta osoittavat luonnollisesti toistuvat karkaamiset ja karkaamisyritykset. Vangin hallusta saatetaan myös karkaamisyrityksen jälkeen löytää esimerkiksi uusia karkaamissuunnitelmia. Pykälän 1 momentin 3 kohdan perusteella osastolle sijoittamista harkittaessa huomiota tulisi kiinnittää myös vangin jäljellä olevan rangaistuksen pituuteen ja vangin rikosten laatuun.

Momentin 4 kohdan mukaan vanki voitaisiin sijoittaa osastolle, jos se on tarpeen vapauttamisyrittäksen estämiseksi. Tällainen uhka saattaisi syntyä esimerkiksi siitä, että vanki kuuluu johonkin rikolliseen järjestöön.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset vangin sijoittamisesta varmuusosastolle hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi. Tämän momentin mukaan vankia voitaisiin suojata erityistapauksissa varmuusosastolle sijoittamisella. Omasta pyynnöstään erillään asuvia ei kuitenkaan pääsääntöisesti sijoitettaisi varmuusosastoille, vaan heitä pidettäisiin erillään uuden 3 luvun 9 b §:n perusteella.

Suomi on ilmoittanut, että se osallistuu tarpeen vaatiessa entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotatuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annetussa laissa (12/1994) tarkoitetun tuomioistuimen tuomitsemien vapausrangaistusten täytäntöönpanoon. Suomi on lisäksi ilmoittanut, että se voi ottaa viisi vankeusrangaistusta suorittavaa vankia samanaikaisesti. Sotarikos-tuomioistuimen tuomitsema vanki saatettaisiin Suomessa mahdollisesti joutua sijoittamaan varmuusosastolle ehdotetun pykälän 4 kohdassa tarkoitetuilla perusteilla tai ehdotetun pykälän 2 momentin perusteella hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

2 c §. Päätösvalta sijoittamisesta varmuusosastolle ehdotetaan annettavaksi oi-

keusministeriön vankeinhoito-osastolle. Esityksen sijoittamisesta tekisi yleensä rangaistuslaitoksen johtaja. Esityksen saattaisi tehdä myös jokin muu viranomainen, esimerkiksi poliisi. Tällöin johtajaa olisi kuultava. Myös varmuusosastolta poistaminen olisi oikeusministeriön vankeinhoito-osaston toimivallassa.

Vankia olisi aina kuultava. Vangin kuulemisvelvollisuus on ilmaistu lain 1 luvun 6 §:ssä.

Sijoittamisen tosiasialliset perusteet olisi ilmaistava vangille sillä tarkkuudella kuin kussakin tapauksessa katsotaan mahdolliseksi. On kuitenkin tilanteita, joissa ilmoittamisesta saattaa aiheutua vaaraa toisen henkilön terveydelle tai turvallisuudelle tai olennaista haittaa rikoksen tutkimiselle. Tällainen vaara on olemassa esimerkiksi silloin, kun rikollista toimintaa harjoittavan ryhmän yksi jäsen on kertonut viranomaisille ryhmän toiminnasta ja suunnitelmista. Myös tapauksessa, jossa vankia tai muuta henkilöä on painostettu kuljettamaan tai välittämään huumeita, mistä hän haluaisi kieltäytyä ja kertoo asiasta henkilökunnalle, saattaisi olla perusteltua, ettei sijoittamisen perustetta esimerkiksi kostotoimenpiteiden välttämiseksi kerrotaisi osastolle sijoitetulle vangille. Vangilla olisi kuitenkin oikeus tietää sijoittamisen oikeudellinen peruste.

Jos poliisiviranomainen tai vankeinhoitoviranomainen tutkii rikosta tai rikoksia, jotka ovat olleet perusteena vangin sijoittamiselle osastolle, saattaa syntyä tilanteita, joissa perusteen ilmoittaminen vangille haittaisi rikoksen selvittämistä.

Varmuusosastolla pitäminen tulisi lopettaa, kun se ei enää ole tarpeen edellä mainittujen tekojen tai toiminnan estämiseksi. Osastolle sijoitettujen pitäminen siellä tulisi 2 momentin mukaan ottaa käsiteltäväksi väliajoin, joiden pituus on enintään kolme kuukautta.

Koska kyse olisi pidemmän ajan kestävästä sijoittamisesta, vangin terveydentilaan ja henkiseen kuntoon tulisi 3 momentin mukaan kiinnittää erityistä huomiota.

2 d §. Varmuusosastolla vangeille tulisi antaa mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa osastolle soveltuvissa toiminnoissa. Osastolla tehtävä työ olisi siten pienimuotoista, ettei se vaatisi paljon tilaa. Sellissä tehtävää työtä tulisi myös järjestää. Opiskelu ja muu toiminta suunniteltaisiin vangin yksilöllisten tarpeiden perusteella.

Ruokailu ja muut vapaa-ajan toiminnot järjestettäisiin osaston sisällä erillään muusta vankilasta. Osaston yhteydessä olisi myös omat tapaamistilat. Ulkoilu järjestettäisiin myös erillään muusta vankilasta. Henkilökunta ottaisi vangit vastaan osaston tiloissa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan osastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saisi rajoittaa enempää kuin sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Osaston erityisluonteesta ja sijoittamisen tavoitteista seuraa, että osastolle sijoitetun vangin mahdollisuuksia osallistua vankilassa järjestettäviin yhteisiin tilaisuuksiin voidaan rajoittaa. Rajoitukset koskivat esimerkiksi jumalanpalveluksia, vapaa-ajan tilaisuuksia ja vankilan kirjaston käyttöä. Mahdollisuus osallistua jumalanpalvelukseen järjestettäisiin osastolla. Kirjojen lainaus järjestettäisiin siten, ettei se edellyttäisi osastolta poistumista.

Vangille voidaan rangaistusten täytäntönpäntöä annetun lain 2 luvun 3 b §:n mukaan antaa lupa poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, jos siihen on tärkeä syy tai jos sitä rangaistusajan pituuden takia on pidettävä muuten perusteltuna. Tarvittaessa hänelle voidaan määrätä saattaja. Poistumisluvan myöntäminen on aina harkinnanvaraista. Lupaa harkittaessa kiinnitetään huomioita muun muassa poistumislupaehtojen noudattamisen todennäköisyyteen. Varmuusosaston luonteesta ja tarkoituksesta johtuu, että poistumisluvan myöntäminen osastolle sijoitetulle vangille olisi erittäin poikkeuksellista.

Kirjeen, puhelun ja luottamuksellisen viestin salaisuus on turvattu hallitusmuodon 8 §:ssä. Hallitusmuodon mukaan lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista muun muassa vapaudenmenetyksen aikana. Koska varmuusosastolle sijoittamisella pyritään estämään vakava rikollinen tai laitosturvallisuutta vakavasti vaarantava toiminta, vangin yhteydenpitoon ehdotetaan tiettyjä rajoituksia. Osaston erityisluonteesta johtuu, että vangin oikeutta pitää hallussaan omaisuutta voitaisiin rajoittaa. Selvytyden vuoksi tästä ehdotetaan otettavaksi säännös pykälään.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset saataisiin ilman erityistä syytä tarkastaa ja lukea. Säännös merkitsisi poikkeusta lain 2 luvun 9 §:n 1 momentista, jonka mukaan vangilta peräisin olevia tai hänelle saapuneita kirjeitä ei saa lukea, ellei

se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän. Ehdotetun 3 momentin mukaan tällaista erityistä epäilyä ei vaadittaisi. Jos kirjettä ei toimiteta perille, noudatetaan soveltuvin osin 2 luvun 9 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen säännöstä. Tarkastamisessa sovellettaisiin lisäksi lain 2 luvun 9 §:n 2 momentin säännöksiä. Siten vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihtovaihto olisi kuitenkin tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Tarkastamatta olisi toimitettava perille myös vangin hänen asiamiehensä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vangin puhelimen käytön ehtona olisi, että vangin puheluita voidaan kuunnella ja ne voidaan tallentaa.

Muilta osin noudatettaisiin 2 luvun 9 §:n 3 momentin säännöksiä. Tämän säännöksen mukaan kuuntelusta on aina ilmoitettava sekä vangille että sille, jonka kanssa hän on puhelinyhteydessä. Tämän säännöksen soveltaminen on perusteltua sen vuoksi, että luottamuksellisen viestin suoja koskee sekä vankia että henkilöä, jonka kanssa vanki on puhelinyhteydessä. Vaikka vanki olisikin tietoinen kuuntelusta, hänen kanssaan puhelinyhteydessä oleva ulkopuolinen henkilö ei välttämättä aina olisi. Lain 2 luvun 9 §:n 3 momentin säännös siitä, että rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saada kuunnella, koski myös varmuusosastoja.

Puhelut voitaisiin myös tallentaa esimerkiksi nauhoittamalla, jolloin kuuntelu voitaisiin suorittaa myöhemmin.

Myös vangin oikeutta vastaanottaa vieraita voitaisiin 4 momentin mukaan rajoittaa, jos olisi perusteltu syy epäillä väärinkäytöksiä. Tämä ei kuitenkaan koskisi lähiomaisia eikä vangin asiamiehenä toimivaa asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa. Tapaaminen voitaisiin kuitenkin järjestää erityisen valvoituissa olosuhteissa. Muutoin vierailujen järjestämisessä noudatettaisiin 2 luvun 9 a §:n säännöksiä. Vierailun valvonnan aste olisi harkittava kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen.

Tarkemmat säännökset varmuusosastoista

annettaisiin asetuksella.

2 e §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös siitä, että varmuusosastolle pääsyn edellytykseksi voitaisiin asettaa, että henkilö kulkee metallinilmaisimen kautta. Jos olisi perusteltu aihe epäillä väärinkäytöksiä, ehdoksi voitaisiin asettaa, että henkilö alistuu henkilöntarkastukseen. Tämä säännös koskisi kaikkia osastolle tulevia henkilöitä, myös henkilökuntaa. Selvää kuitenkin on, ettei säännöstä voida soveltaa eduskunnan oikeusasiamieheen ja hänen mukanaan oleviin virkamiehiin.

9 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 9 a §, jossa olisi säännökset omasta pyynnöstään erillään pidettävistä vangeista. Säännös velvoittaisi vankilaa mahdollisuuksien mukaan järjestämään omasta pyynnöstään erillään asuville työtä, koulutusta tai muuta toimintaa.

1.2. Laki tutkintavankeudesta

5 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännökset erityistarkastuksista. Ehdotettu muutos vastaa sisällöltään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 1 momenttiin edellä ehdotettua muutosta. Tuon pykälän perusteluissa on myös selvitetty, minkälaisia nämä erityistarkastukset ovat.

Tutkintavankeudesta annetun lain 5 § sisältää nykyisin vangin tarkastamista ja henkilöntarkastusta koskevat säännökset. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 ja 4 momentti.

Ehdotettu 3 momentti on täysin samansisältöinen kuin edellä käsitelty rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 2 momentti, jonka perusteluissa henkilönkatsastuksen edellytyksiä ja käyttöalaa on selvitetty. Siellä lausuttu koskee myös tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 3 momenttia.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tutkintavanki olisi velvollinen antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen, kun tutkintavangin epäillään olevan alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen. Momentin ensimmäinen ja toinen virke ovat täsmälleen samansisältöiset kuin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 3 momentin.

Tämän lisäksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että valvomattoman tapaamisen

ehdoksi voitaisiin asettaa, että tutkintavangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Tältäkin osin ehdotettu säännös vastaisi edellä käsiteltyä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 3 momenttia. Koska tutkintavangille ei voida antaa lupaa siviilityöhön tai opiskeluun laitoksen ulkopuolella eikä pääsääntöisesti myöskään poistumislupaa, ehdotettu säännös koskisi vain valvomattomia tapauksia. Jos vanki kieltäytyisi virtsanäytteen antamisesta, valvottoman tapaaminen voitaisiin evätä.

Tutkintavankeja ei voi kurinpidollisesti rangaista. Tämän vuoksi positiivisen näytteen antamisesta ei voitaisi määrätä kurinpitovangista. Positiivisen näytteen antaminen voisi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi tutkintavangin mahdollisuuksiin osallistua laitoksessa järjestettäviin toimintoihin. Se voisi myös olla harkintaperusteena esimerkiksi tapaamisen valvonnan astetta pohdittaessa. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta kieltäytyneeltä tutkintavangilta voitaisiin ottaa verinäyte.

6 §. Pykälän 2 momentti koskee vangin oikeutta viettää vapaa-aikansa toisten tutkintavankien kanssa. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että tutkintavangin oikeutta osallistua vapaa-ajan viettoon toisten vankien kanssa voitaisiin rajoittaa myös silloin, kun laitoksen järjestys voisi vaarantua.

6 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka sisältäisi säännökset tutkintavangin lyhytaikaisesta eristämisestä tapauksissa, joissa vangin epäillään kuljettavan rangaistuslaitoksessa tai rangaistuslaitokseen kehonsa sisässä huumausaineita tai muita päihteitä taikka muita luvattomia aineita tai esineitä. Kehon sisäisellä kuljetuksella tarkoitetaan lähinnä vangin suussa, suolistossa, emättimessä tai peräsuolella tapahtuvaa kuljetusta tai säilyttämistä. Säännös vastaa sisälöltään täysin vankeusvankeja koskevaa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 d §:ää. Niinpä viimeksi mainitun säännöksen perusteluissa lausuttu soveltuu myös ehdotettuun 6 a §:ään.

7 §. Tutkintavangin omaisuuden hallussapitoa koskevan pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tutkintavangin hallusta tai muualta laitoksesta löydetty, vangille kuuluvat luvottomat rahavarat on otettava säilytettäväksi laitoksessa. Rahat voisivat löytyä tutkintavangin hallusta, esimerkiksi hänen sellistään. Sään-

nöstä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun rahat löydettäisiin vankilan muista tiloista ja rahojen voitaisiin osoittaa kuuluvan jollekin vangille.

Enimmäisaika säilyttämiselle olisi tutkintavankeusaika. Jos tutkintavanki alkaisi suorittaa rangaistusta, häneen sovellettaisiin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain edellä ehdotettua 2 luvun 6 §:n 2 momentin säännöstä.

Jos olemassa olisi perusteltu epäily siitä, että luvottomat rahat on saatu rikollisella toiminnalla, asiasta tehtäisiin ilmoitus poliisille.

19 a §. Laissa ei ole alemmanasteisten säännösten antovaltuutusta. Tutkintavankeuden täytäntöönpanoa kuitenkin ohjataan ministeriön määräyksin ja ohjein. Tutkintavankeuden osalta tämä toimivalta on johdettu vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 3 a §:n 5 kohdasta, jonka mukaan vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja ratkaisee muun muassa tutkintavankeutta koskevat asiat, jollei niitä ole säädetty muun viranomaisen tai virkamiehen ratkaistavaksi tai jollei asia kuulu oikeusministerin ratkaistavaksi. Lisäksi valtioneuvoston ohjesäännön (1522/1995) 16 §:n mukaan oikeusministeriön toimialaan kuuluu muun muassa vankeusrangaistusten täytäntöönpano sekä muu tuomioiden ja päätösten täytäntöönpano. Oikeusministeriöstä annetun asetuksen (457/1995) 1 §:n mukaan oikeusministeriön tehtävistä määrätään työjärjestyksessä. Oikeusministeriön vuonna 1995 vahvistetun työjärjestyksen 13 §:n mukaan vankeinhoito-osasto käsittelee asiat, jotka koskevat tutkintavankeutta. Tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n mukaan oikeusministeriö hyväksyy ne laitokset, jotka soveltuvat tutkintavankien säilyttämiseen.

Tutkintavankeuden täytäntöönpanosta huolehtivat käytännössä vankeinhoito- ja poliisiviranomaiset. Tutkintavankeudesta annettua lakia noudatetaan soveltuvin osin myös pidätettyjen käsittelyssä. Pakkokeinolaain 1 luvun 28 §:n mukaan sisäasiainministeriö antaa tarkempia määräyksiä pidätetyn ja kiinniotetun kohtelusta poliisin tiloissa. Ehdotettu 19 a §:n norminantovaltuutus koskisi siten oikeusministeriötä tutkintavankeutta koskevissa asioissa. Asetuksella on tarkoitus säätää ainakin ehdotettujen pakkotoimien käytössä noudatettavista menettelytavoista. Tarkempia säännöksiä voitaisiin antaa ministeriön päätöksellä.

1.3. Pakkokeinolaki

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

4 §. *Teknisen tarkkailun edellytykset.* Pykälän 4 momentissa säädetään teknistä tarkkailua koskevista rajoituksista. Tekninen kuuntelu edellyttää, että kysymyksessä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai huu-
mausainerikos. Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksen edellytykset ovat lievemmat; riittää, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta. Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa momentin mukaan kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa taikka hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Tarkkailulaitetta ei saa sijoittaa siihen huoneeseen, missä epäilty oleskelee tai hänen käyttämäänsä kulkuneuvoon. Rajoituksia ehdotetaan nyt supistettavaksi ja tarkkailun käyttöalaa siten laajennettavaksi neljässä suhteessa.

Ensinnäkin ehdotetaan, että myös muualla kuin julkisella paikalla olevassa kulkuneuvossa olevaan epäiltyyn voitaisiin kohdistaa teknistä kuuntelua ja katselua. Laajennus johtuu siitä, että ehdotuksen mukaan tarkkailulaitte voitaisiin — toisin kuin voimassa olevan lain mukaan — sijoittaa myös kulkuneuvoon. Tämä vuorostaan johtuu siitä, että ajoneuvossa olevan epäillyn kuuntelu on teknisesti hyvin vaikeaa, jollei laitetta voida sijoittaa kulkuneuvoon. Mahdollisuus kuunnella ajoneuvossa olevaa epäiltyä on sen vuoksi jäänyt vaille käytännön merkitystä, vaikka se laissa on säädetty mahdolliseksi. Kun tarkkailulaitte voitaisiin sijoittaa myös kulkuneuvoon, voimassa olevassa laissa oleva alueellinen rajoitus olisi käytännölle vieras, koska laitetta ei voida poistaa kulkuneuvon siirtyessä yleiseltä paikalta yksityiselle alueelle.

Toiseksi ehdotetaan, että teknistä kuuntelua ja katselua saisi kohdistaa myös epäiltyyn, joka on varasto- tai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Muu sellainen tila on esimerkiksi autotalli. Muutoksen taustalla on käytännön poliisityössä tehty havainto, että törkeistä humerikoksista epäillyt ovat käyttäneet hyväkseen sitä seikkaa, että poliisi ei voi kohdistaa teknistä tarkkailua edellä mai-

nitun kaltaisiin tiloihin. Kotirauhan ja yksityiselämän suojan kannalta varastotiloihin kohdistuva tekninen tarkkailu on vähemmän arkaluontoinen asia kuin hotellihuoneeseen kohdistuva tekninen tarkkailu.

Kolmanneksi ehdotetaan, että teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seuranta saisi kohdistaa myös rikoksesta epäiltyyn vankiin. On ilmennyt, että jotkut vangit ovat vankilaan salakuljetettujen matkapuhelimen välityksellä vankilasta käsin johtaneet rikollista toimintaa. Telekuuntelua ei käytännössä voida käyttää rikosten selvittämiseksi, koska rikosten johtamiseen käytettyjen matkapuhelimien tunnistetietoja ei ole mahdollista saada selville. Ehdotuksen tarkoituksena on tehostaa muun muassa tällaisen rikollisen toiminnan selvittämistä. Teknistä kuuntelua ja katselua voitaisiin kohdistaa epäiltyyn sekä hänen ollessaan sellisessä että vankien käytössä olevissa muissa vankilan tiloissa. Vankiin voitaisiin siten kohdistaa teknistä kuuntelua myös esimerkiksi vankilan työ- ja liikuntatiloissa. Henkilökunnan, esimerkiksi vankilapappien tai sosiaalityöntekijöiden, huoneissa tekninen kuuntelu tai katselu ei sitä vastoin olisi sallittua. Tarkoitus ei ole myöskään käyttää tätä oikeutta siten, että terveydenhuollon tietosuojaa vaarantuisi.

Vankiin kohdistuvan teknisen katselun edellytyksiä ehdotetaan tiukennettavaksi siten, että ne olisivat samat kuin teknisen kuuntelun. Tämä johtuu siitä, että katselun kohdistuessa tiloihin, joissa tarkkailtava vakituisesti asuu, salaa tapahtuva katselu loukkaa yksityisyyttä yhtä paljon kuin kuuntelu. Muutos ehdotetaan tehtäväksi pykälän 2 momenttiin.

Neljänneksi ehdotetaan, että teknisessä kuuntelussa tai katselussa käytettävä laite voitaisiin sijoittaa myös siihen tilaan, jossa tarkkailtava epäilty kulloinkin oleskelee, tai hänen käyttämäänsä kulkuneuvoon. Edellä on jo todettu, että ajoneuvossa olevan epäillyn kuuntelu on käytännössä hyvin hankalaa, jollei laitetta saa sijoittaa ajoneuvoon. Myös muulloin äänentoiston laatu on parempi, jos kuuntelua ei tarvitse suorittaa seinän lävitse. Varsinkin vanhoissa laitoksissa kuuntelu tuottaisi vaikeuksia, jos laitetta ei voitaisi sijoittaa vangin selliin.

Selvyyden vuoksi laissa todettaisiin, että esitutkinnan toimittajalla on oikeus laitteen asentamiseksi päästä edellä tarkoitettuihin tiloihin. Luvun 9 §:n 2 momentin nojalla poliisilla on oikeus telekuuntelua varten tar-

peellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin telelaitoksen hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan asuintiloihin. Kysymyksessä on tähän verrattava toimenpide. Pääsy ei edellyttäisi huoneen tai tilan haltijan suostumusta eikä tälle myöskään tarvitsisi ilmoittaa toimenpiteestä. Ilmoittamisvelvollisuus saattaisi vaarantaa kuuntelun tai katselun tavoitteiden saavuttamista.

5 §. *Toimenpiteestä päättäminen.* Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, kuka päättää teknisestä tarkkailusta. Toisin kuin telekuuntelun ja televalvonnan osalta tekniseen tarkkailuun ei tarvita tuomioistuimen lupaa, vaan päätös tehdään poliisihallinnossa. Poliisin valtuuksia ehdotetaan tässä esityksessä laajennettavaksi siten, että teknisessä kuuntelussa ja katselussa käytetty laite saataisiin sijoittaa myös siihen tilaan tai huoneeseen, missä epäilty oleskelee. Näissä tapauksissa tekninen tarkkailu merkitsee syvällisempää puuttumista epäillyn kotirauhan ja yksityiselämän suojaan kuin jos laite sijoitetaan muualle. Sen vuoksi ehdotetaan, että pakkokeinon käyttämiseen tarvittaisiin näissä tapauksissa tuomioistuimen lupa.

Ei voida pitää asianmukaisena, että poliisi voisi päättää kuuntelun ja katselun toimenpanosta vankeinhoitolaitoksen alaisissa laitoksissa. Sen vuoksi pykälän ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan tekninen kuuntelu ja katselu edellyttää tuomioistuimen lupaa. Vankiin kohdistuva tekninen kuuntelu ja katselu edellyttää käytännössä poliisin ja vankilan henkilökunnan yhteistyötä. Tuomioistuimen olisi siksi varattava vankilan johtajalle tilaisuus tulla kuuluksi ennen päätöksen tekemistä.

10 §. *Kuuntelukiellot.* Pykälän 2 momentissa säädetäisiin, ettei teknistä kuuntelua tai katselua saisi kohdistaa vangin ja papin, lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän välisiin keskusteluihin.

1.4. Kansanterveyslaki

14 §. Kansanterveyslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset virka-avun antamisesta vankeinhoitoviranomaisille. Ehdotuksen mukaan kunta olisi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:ssä ja tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 3

momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Näissä pykälissä säädetään vangille tai tutkintavangille tehtävästä henkilönkatsastuksesta.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

3. Säättämisyjärjestys

3.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

Hallitusmuodon 6 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Hallitusmuodon 8 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 2 momentin mukaan luottamuksellisen viestin suoja on loukkaamaton. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan kuitenkin säätää muun muassa rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lisäksi lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Ehdotetut muutokset rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ja tutkintavankeudesta annettuun lakiin rajoittaisivat eräiltä osin perusoikeuksia. Henkilönkatsastus ja vangin eristäminen lyhyeksi aikaa sisältävät puuttumisen vangin henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, joita voidaan rajoittaa vain eduskunnan säätämällä lailla, joka on täsmällinen ja tarkkarajainen. Lisäksi vangin sijoittaminen varmuusosastolle on siinä mielessä poikkeuksellista verrattuna normaaliin vankeusrangaistuksen suorittamiseen, että siitä tulee säätää eduskunnan antamalla lailla.

Vankeinhoitoviranomaisten tehtävä on

huolehtia vankilaturvallisuuden säilymisestä. Tarkastaminen ehdotetussa muodossa merkitsisi lievää puuttumista vankilaan tulevien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon ei saa hallitusmuodon mukaan puuttua ilman laissa säädettyä perustetta.

Vankilaan tulevien henkilöiden tarkastaminen ja ehdotetut rajoitukset ovat välttämättömiä räjähteiden ja huumausaineiden löytämiseksi ja muun rikollisuuden vähentämiseksi vankiloissa sekä vankilaturvallisuuden ja järjestyksen säilymiseksi. Tällaisen rikollisuuden rajoittaminen on myös painavan yhteiskunnallisen tarpeen mukaista. Ehdotetuista pykälistä ilmenevät tarkasti rajoitusten käyttämisen edellytykset. Vankiin ja tutkintavankiin on jo nykyisin mahdollista kohdistaa henkilönkatsastus. Ehdotus merkitsee ainoastaan toimivallan siirtämistä poliisiviranomaisilta vankeinhoitoviranomaisille. Edellytykset pysyisivät ennallaan. Koska järjestyksen säilymisestä huolehtiminen vankiloissa kuuluu vankeinhoitoviranomaisille, myös toimivalta päättää henkilönkatsastuksesta on luontevaa antaa vankeinhoitoviranomaisille.

Ehdotuksen mukaan vangille, joka kieltäytyisi puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsanäytteen antamisesta, voitaisiin määrätä kurinpitorangeistus tai häneltä voitaisiin ottaa verinäyte. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen g kohdan mukaan jokaisella on rikossyytettyä tutkittaessa oikeus olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyytensä. Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei vastavaa artiklaa olekaan, periaatteen on tulkinnallisesti katsottu kuuluvan myös tähän sopimukseen. Tämän periaatteen katsotaan kuuluvan myös hallitusmuodon 16 §:n 2 momentissa tarkoitettun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin oikeussuojatakeisiin.

Ehdotusta laadittaessa on pohdittu sitä, voitaisiinko vangin velvoittamisen puhalluskokeen suorittamiseen tai virtsanäytteen antamiseen kurinpitorangeistuksen uhalla tulkita olevan sopimusten vastaista. Edellä mainittu artikla koskee kuitenkin rikossyytettyä, kun ehdotuksessa kysymys on kurinpitomenettelystä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan sillä, miten rikos kansallisen lainsäädännön mukaan määritellään, ei kuitenkaan ole yksinomaista merkitystä. Ratkaisevia ovat teon

laatu sekä ne seuraamukset, joihin rikos voi johtaa. Pelkkä huumausaineiden käyttö rangaistuslaitoksessa ei käytännössä johda rikossyytteeseen. Alkoholin nauttiminen taas ei ole rangaistava teko.

Ehdotettu säännös on tarpeen valvottaessa vankien päihteiden käyttöä. Jos vangin nykyisin todetaan olevan päihteiden vaikutuksen alainen, hänelle määrätään käytännössä kurinpitorangeistuksena yleisimmin yksinäisyyttä kolmesta viiteen vuorokautta. Ehdotetussa säännöksessä kieltäytyminen ilman pätevää syytä rinnastetaan positiivisen näytteen antamiseen, jolloin siitä määrättäisiin vastaavanlainen kurinpitorangeistus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että vapausrangaistusta suorittavan henkilön vapauden lisärajoittaminen ilman, että vapaudenmenetyksen kokonaisuus kasvaa, ei lähtökohtaisesti ole sellainen seuraamus, joka estäisi pitämästä sen määräämistä koskevaa menettelyä kurinpitomenettelynä. Koska vangin päihtymys on rikkomus laitosisjärjestykseen vastaan ja koska ehdotettua säännöstä sovellettaisiin ainoastaan kurinpitomenettelyssä, ehdotus tuskin on tältä osin ristiriidassa edellä mainitun YK:n yleissopimuksen kanssa. Myös Ruotsissa ja Norjassa virtsakokeesta kieltäytyvälle vangille voidaan määrätä kurinpitorangeistus, kuten edellä on selostettu.

Hallitusmuodon 6 §:ssä on perusoikeutena mainittu myös henkilökohtainen koskemattomuus ja turvallisuus. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklassa on mainittu henkilökohtainen turvallisuus. Perusoikeusudistuksessa haluttiin erityisesti korostaa julkisen vallan velvollisuutta suojella yhteiskunnan jäseniä rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Huumausaine- ja muu vankilassa tapahtuva rikollisuus vaarantaa yhteiskunnan jäsenen turvallisuutta. Ehdotetuilla säännöksillä pyritään vähentämään ja estämään vankilassa tai vankilasta käsin tapahtuvaa rikollista toimintaa ja parantamaan sitä kautta kansalaisten sekä vankilan henkilökunnan ja toisten vankien turvallisuutta.

3.2. Pakkokeinolaki

Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi perusoikeuksien suojan kannalta merkityksellä ta-

valla kolmessa suhteessa. Ensinnäkin teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voitaisiin kohdistaa rikoksesta epäiltyyn myös hänen ollessaan varasto- tai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen, sekä kulkuneuvossa silloinkin kun se ei ole yleisellä paikalla. Toiseksi teknistä kuuntelua ja katselua saisi kohdistaa vankiin hänen ollessaan sellissään tai muissa vankien käytössä olevissa vankilan tiloissa. Kolmanneksi ehdotetaan, että kuuntelu- tai katselulaite saataisiin sijoittaa myös siihen tilaan, missä tarkkailtava oleskelee. Toimenpiteen suorittamiseksi poliisilla olisi myös oikeus päästä tällaisiin tiloihin. Voimassa olevan lain mukaan teknistä kuuntelua ja katselua voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa taikka hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Tarkkailulaitetta ei saa sijoittaa siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty on.

Tekninen tarkkailu sellaisena kuin se ehdotetaan mahdollistettavaksi tässä ehdotuksessa merkitsee ensinnäkin puuttumista hallitusmuodon 8 §:ssä kotirauhan suojaan.

Jo nykyisin teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn hänen ollessaan hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Perustuslakivaliokunta on nykyisen lain perusteena olevasta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa todennut, että tältä osin toimenpiteet jäävät kotirauhan eräänlaisella raja-alueelle (PeVL 8/1994 s.6). Samaa voitaneen vieläkin suuremmalla syyllä sanoa varasto- ja muista sellaisista tiloista, joita toisin kuin hotellihuoneita, ei yleensä käytetä asumiseen. Vankiloiden selleissä tosin asutaan, mutta on kyseenalaista, voidaanko vankisellien ylipääntänsä katsoa kuuluvan kotirauhan suojan piiriin. Tämä johtuu muun muassa siitä, että vanki on vankilassa ollessaan erityisen valvonnan alainen, vangilla ei ole oikeutta olla sijoitettuna tiettyyn selliin, vangin sellissä voidaan hänen tietämättään tehdä tarkastuksia ja hallussa pidettyjen esineiden määrää voidaan rajoittaa. Vankien käytössä olevien muiden tilojen osalta ei voi missään tapauksessa olla kysymys kotirauhan suojan loukkaamisesta. Nyt ehdotettujen tarkkailutoimenpiteiden ei ole syytä pitää kotirauhan suojaa loukkaavina.

Ehdotuksen mukaan poliisi voisi tilan haltijalta lupaa kysymättä ja salaa sijoittaa kuuntelu- tai katselulaitteen hotellihuoneeseen,

varastotilaan ja kulkuneuvoon. Tämä vuorostaan edellyttää tunkeutumista kyseiseen tilaan. Vastaavanlainen säännös on telekuuntelun osalta pakkokeinolain 5 a luvun 9 §:n 2 momentissa. Edellä mainitussa lausunnossa (s.7) perustuslakivaliokunta edellytti, että asunto suljetaan säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, koska myös teleyrityksen palveluksessa olevilla, jotka eivät ole virkamiehiä, olisi oikeus päästä toisten tiloihin telekuuntelun edellyttämien kytkentöjen tekemiseksi. Ehdotuksen mukaan valtuuksia voisivat käyttää vain rikosoikeudellisessa virkavastuussa olevat henkilöt eikä heiläkään olisi oikeutta tunkeutua asuntoon. Kun näissä tapauksissa lisäksi edellytettäisiin tuomioistuimen lupaa ja riittävästä oikeusturvatakeista siten on huolehdittu, ehdotetut säännökset ovat tältäkin osin hyväksyttävviä.

Tekninen kuuntelu merkitsee puuttumista myös luottamuksellisen viestin suojaan ja tekninen katselu puuttumista yksityiselämän suojaan. Hallitusmuodon 8 §:n mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen paitsi vapaudenmenetyksen aikana myös yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten tutkinnassa. Ehdotettu säännös ei ole ongelmallinen siltä osin kuin se kohdistuu vankeihin. Mutta myös muilta osin sitä voidaan pitää hyväksyttävänä, koska tekninen kuuntelu ja tekninen katselu tulisivat kysymykseen vain tutkittaessa rikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai huumausainerikosten tutkinnassa. Toimenpiteen suorittaminen edellyttäisi edelleen myös sitä, että sillä saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys jo tehdyn rikoksen selvittämiseksi. Varsinkin vankeusrangaistuksen uskottavuuden kannalta voidaan pitää huolestuttavana, jos vankeusrangaistusta suorittavat vankilasta käsin voivat jatkaa rikollista toimintaansa. Muun muassa näistä syistä voidaan katsoa, että ehdotetut rajoitukset ovat hyväksyttävviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia.

Lopuksi voidaan todeta, että kotirauhan ja luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvia uusia rajoituksia voidaan pitää myös riittävän tarkkarajaisina. Vankiselli ja muut vankien käytössä olevat tilat ovat riittävän tarkkarajaisia käsitteitä. Varasto- tai muun sellaisen huoneen ja tilan käsite ei tarkkarajaisuuden osalta oleellisesti eroa hotelli- tai muusta sellaisesta huoneesta. Näihin tiloihin kohdistettavista nykyisistä tarkkailutoimen-

piteistä on katsottu voitavan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voitaneen käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Koska säätämisyjärjestyksestä koskeva kysymys kuitenkin on tulkin-

nanvarainen, asiasta on tarpeen pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 1 luvun 7 §:n 1 momentti sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti ja 9 b §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 7 §:n 1 momentti laissa 128/1995 sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti laissa 612/1974 ja 9 b § mainitussa laissa 128/1995, sekä *lisätään* 2 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 3 d, 9 d ja 9 e § sekä 3 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 2 a—2 e ja 9 a § seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

7 §

Toimivallan siirtäminen

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen taikka niiden nojalla annetun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan asianomaisen ministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi. Päätösvaltaa kurinpitoa ja henkilönkatsastusta koskevassa asiassa ei kuitenkaan voida siirtää.

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 d §

Luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudesta, voidaan sijoittaa määräajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Luvan ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyänsä antaa virtsanäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Sijoituksen ehtona on myös, että vanki suostuu siihen, että ulkopuolinen laitos tai vastaava yksikkö saa ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta.

Jos vanki ei noudata hänelle asetettuja ehtoja, sijoitusmääräys voidaan peruuttaa. Jos vangilla on voimassa oleva avolaitosmääräys, se voidaan peruuttaa. Jos ehtojen rikkominen on vakava, vangille voidaan lisäksi määrätä 2 luvun 10 §:ssä tarkoitettu kurinpitörangaistus. Rangaistusajaksi lukeemisessa noudatetaan, mitä 2 luvun 3 c §:ssä säädetään.

Vangin sijoittamisesta rangaistuslaitoksen ulkopuolelle päättää asianomainen ministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja. Tarkemmat säännökset annetaan asetuksella.

6 §

Vangin rahavarojen hallussapidosta ja käytöstä säädetään asetuksella. Vangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetty hänelle kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi siihen asti, kun vanki vapautuu. Asiasta päättää rangaistuslaitoksen johtaja.

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta. Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi, henkilöntarkastus saadaan tehdä kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.

Rangaistuslaitoksen johtaja voi päättää,

että vangille tehdään rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos tätä todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Lisäksi valvomattoman tapaamisen, poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan sekä laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumisen ehdoksi voidaan asettaa, että vangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. Vangille, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä kurinpitörangaistus tai häneltä voidaan ottaa verinäyte.

9 d §

Vanki saadaan eristää muista vangeista, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänellä rangaistuslaitoksessa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vanki saadaan pitää eristettynä, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet hänen elimistöstään tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole aihetta. Eristäminen ei kuitenkaan saa kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta. Jos eristämisestä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä.

Lääkäriin tulee mahdollisimman pian tutkia, voiko vangin eristämisestä aiheutua vaaraa tämän terveydelle. Eristetyn terveydentilaa on muutoinkin tarkoin seurattava.

9 e §

Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinilmaisimen kautta.

Rangaistuslaitoksessa tai sen alueella voidaan räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi tarkastaa siellä olevia henkilöitä käyttäen tähän tarkoitukseen koulutettua koiraa tai muita vastaavia apuvälineitä.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

2 a §

Rangaistuslaitoksessa voi olla valvonnan asteeltaan ja toimintatavoiltaan erilaisia osastoja. Osastoilla tulee olla päiväjärjestys, jonka johtaja vahvistaa.

Osastolle sijoittamisesta päättää johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Osastolle sijoittamista koskevaa päätöstä tehtäessä on otettava huomioon vangin yksilölliset ominaisuudet, hänen mahdollisuutensa täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä laitospäätöksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.

2 b §

Asianomaisen ministeriön päätöksellä voidaan rangaistuslaitoksen turvallisuusyksi- tä perustaa muusta laitoksesta eristetty osasto (*varmuusosasto*).

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos:

1) vangin perustellusti voidaan epäillä syyllistyvän huumausaineiden tai muiden päihdyttävien aineiden levittämiseen taikka muuten osallistuvan tällaiseen toimintaan tai syyllistyvän muunlaiseen vakavaan rikolliseen toimintaan;

2) vanki muutoin vakavasti vaarantaa laitosturvallisuutta;

3) vanki on karannut tai yrittänyt karata ja hänen katsotaan edelleen olevan erityisen karkaamisaltis; tai

4) se on tarpeen ennakoitavissa olevan vapauttamisyrittäksen estämiseksi.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos sijoitus on perusteltu hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

2 c §

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää asianomainen ministeriö rangaistuslaitoksen johtajan esityksestä tai tätä kuultaan. Sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa toisen henkilön terveydelle tai turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen tutkimiselle.

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jat-

kaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittavaksi väliajoin, joiden pituus saa olla enintään kolme kuukautta.

Osastolle sijoitetun vangin terveydestä on pidettävä erityistä huolta ja hänen terveydentilaansa on muutoinkin seurattava.

2 d §

Vangille annetaan mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuviissa toiminnoissa sekä ottaa osaa vapaa-ajan toimintaan.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin sijoittaminen välttämättä vaatii. Osaston järjestyksen turvaamiseksi vangin oikeutta pitää hallussaan omaisuutta voidaan rajoittaa.

Vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset saadaan tarkastaa ja lukea. Jos kirjettä ei toimiteta perille, noudatetaan, mitä 2 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi noudatetaan 2 luvun 9 §:n 2 momentin säännöksiä. Puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muilta osin puhelujen kuuntelussa sovelletaan 2 luvun 9 §:n 3 momentin säännöksiä.

Vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan taikka hänen asiamiehenään toimivaa asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa voidaan rajoittaa, jos on perusteltu syy epäillä väärinkäytöksiä.

2 e §

Varmuusosastolle kuljetaan metallinilmäsimen läpi ja osastolle tulevat voidaan tarkastaa. Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, osastolle pääsyn tai vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muutoin yllään.

9 a §

Vanki voidaan pitää erillään muista vankeista hänen omasta pyynnöstään, jos siihen on perusteltu syy. Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Erillään pidettävälle on pyrittävä järjestämään työtä, koulutusta tai muuta toimintaa, joka soveltuu osaston päiväjärjestykseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

2.

Laki**tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/1974) 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti laissa 129/1995 ja 6 §:n 2 momentti laissa 455/1987, sekä lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 129/1995, uusi 3 ja 4 momentti sekä lakiin uusi 6 a ja 19 a § seuraavasti:

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnä ollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aiheutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä. Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.

Rangaistuslaitoksen johtaja voi päättää, että tutkintavangille tehdään henkilönkatsastus, jos vankia todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Jos on syytä epäillä tutkintavangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Lisäksi valvomattoman tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. Tutkintavan-

gilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan ottaa veväriin.

6 §

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus tai laitoksen järjestys siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

6 a §

Tutkintavanki saadaan eristää muista vankeista, jos on perusteltua aiheutta epäillä, että hänellä rangaistuslaitoksessa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vanki saadaan pitää eristettynä, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet hänen elimistöstään tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole aiheutta. Eristäminen ei kuitenkaan saa kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta. Jos eristämisestä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä.

Lääkäriin tulee mahdollisimman pian tutkia, voiko tutkintavangin eristämisestä aiheutua vaaraa tämän terveydelle. Eristetyn terveydentilaa on muutoinkin tarkoin seurattava.

7 §

Vangin rahavarojen käytöstä säädetään asetuksella. Tutkintavangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetyt hänelle kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi määräajaksi, kuitenkin enintään siihen asti, kun hän vapautuu. Asiasta päättää rangaistuslaitoksen johtaja.

19 a §

Menettelystä tässä laissa tarkoitettujen pakkotoimenpiteiden käyttämisessä säädetään asetuksessa. Tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta antaa asianomainen ministeriö.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

3.

Laki

pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 4 §:n 2 ja 4 momentti ja 5 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 402/1995, sekä *lisätään* 5 luvun 5 §:ään uusi 3 momentti ja 10 §:ään uusi 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat mainitussa laissa 402/1995, seuraavasti:

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

4 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Jos tekninen katselu kohdistuu 4 momentissa tarkoitettuun vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta

vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, kulkuneuvossa, hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa taikka varastotai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seurantaa saa lisäksi kohdistaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn ja tutkintavankiin hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. Kuuntelu- tai katselulaite voidaan sijoittaa edellä mainituihin tiloihin, jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutkinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta päättää tutkinnan johtaja. Teknistä kuuntelua koskevapäätös on 24 tunnin kuluttua alistettava poliisipiirin päällikkönä taikka poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkönä tai tällaisen yksikön apulaispäällikkönä toimivalle poliisimiehelle taikka tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston päällikölle taikka tullipiirin päällikölle. Teknisestä kuuntelusta ja katselusta päättää kuitenkin 1 momentissa tarkoitettu tuomioistu-
tuin, jos kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon taikka siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty oleskelee.

Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 momentissa tarkoitettu tuomioistu-
tuin varattuaan laitoksen johtajalle tilaisuuden tulla kuulluksi.

10 §

Kuuntelukiellot

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa kohdistaa 4 §:n 4 momentissa tarkoitettun vangin ja papin, lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaaliohittelijän välisiin keskusteluihin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

4.

Laki**kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1972 annetun kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 248/1997, seuraavasti:

14 §

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täy-

täntöönpanosta annetun lain (39/1889) 9 b §:n 2 momentissa ja tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 5 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettulta toimielimeltä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 6 päivänä maaliskuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Olli-Pekka Heinonen*

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 1 luvun 7 §:n 1 momentti sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti ja 9 b §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 7 §:n 1 momentti laissa 128/1995 sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti laissa 612/1974 ja 9 b § mainitussa laissa 128/1995, sekä

lisätään 2 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 3 d, 9 d ja 9 e § sekä 3 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 2 a—2 e ja 9 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset**Yleiset säännökset**

7 §

7 §

*Toimivallan siirtäminen**Toimivallan siirtäminen*

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla annetun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan oikeusministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi. Päätösvaltaa kurinpitoasioissa ei kuitenkaan voida siirtää.

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla *annetun asetuksen taikka niiden nojalla annetun* määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan *asianomaisen ministeriön* päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi. Päätösvaltaa kurinpitoa ja *henkilönkatsastusta koskevassa asiassa* ei kuitenkaan voida siirtää.

2 luku

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muutorangaistuksesta**Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muutorangaistuksesta**

3 d §

Luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräjäksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiensa parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Luvan ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyessä antaa virtsanäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Si-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

joituksen ehtona on myös, että vanki suostuu siihen, että ulkopuolinen laitos tai vastaava yksikkö saa ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta.

Jos vanki ei noudata hänelle asetettuja ehtoja, sijoitusmääräys voidaan peruuttaa. Jos vangilla on voimassa oleva avolaitosmääräys, se voidaan peruuttaa. Jos ehtojen rikkominen on vakava, vangille voidaan lisäsi määrätä 2 luvun 10 §:ssä tarkoitettu kurinpitorangaistus. Rangaistusajaksi lukemisessa noudatetaan, mitä 2 luvun 3 c §:ssä säädetään.

Vangin sijoittamisesta rangaistuslaitoksen ulkopuolelle päättää asianomainen ministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja. Tarkemmat säännökset annetaan asetuksella.

6 §

Vangin rahavarojen hallussapidosta ja käytöstä säädetään asetuksella.

Vangin rahavarojen hallussapidosta ja käytöstä säädetään asetuksella. *Vangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetyt hänelle kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi siihen asti, kun vanki vapautuu. Asiasta päättää rangaistuslaitoksen johtaja.*

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta. *Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi, henkilöntarkastus saadaan tehdä kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.*

Rangaistuslaitoksen johtaja voi päättää, että vangille tehdään rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos tätä todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Jos henkilökatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Henkilönkatsastuksesta on voimassa, mitä pakkokeinolaissa (450/1987) säädetään.

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle.

(450/1987) 5 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun *päihdyttävän* aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. *Lisäksi valvomattoman tapaamisen, poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan sekä laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumisen ehdoksi voidaan asettaa, että vangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe.* Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. *Vangille, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä kurinpitorangaistus tai häneltä voidaan ottaa verinäyte.*

9 d §

Vanki saadaan eristää muista vangeista, jos on perusteltua aiheita epäillä, että hänellä rangaistuslaitoksessa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vanki saadaan pitää eristettynä, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet hänen elimistöstään tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole aiheita. Eristäminen ei kuitenkaan saa kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta. Jos eristämisestä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä.

Lääkärin tulee mahdollisimman pian tutkia, voiko vangin eristämisestä aiheutua vaaraa tämän terveydelle. Eristetyn terveydentilaa on muutoinkin tarkoin seurattava.

9 e §

Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinmäisimen kautta.

Rangaistuslaitoksessa tai sen alueella voidaan räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi tarkastaa siellä olevia henkilöitä käyttäen tähän tarkoitukseen koulutettua koiraa tai muita vastaavia apuvälineitä.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

2 a §

Rangaistuslaitoksessa voi olla valvonnan asteeltaan ja toimintatavoiltaan erilaisia osastoja. Osastoilla tulee olla päiväjärjestys, jonka johtaja vahvistaa.

Osastolle sijoittamisesta päättää johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Osastolle sijoittamista koskevaa päätöstä tehtäessä on otettava huomioon vangin yksilölliset ominaisuudet, hänen mahdollisuutensa täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä laitospöytäjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.

2 b §

Asianomaisen ministeriön päätöksellä voidaan rangaistuslaitokseen turvallisuussyistä perustaa muusta laitoksesta eristetty osasto (v a r m u u s o s a s t o).

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos:

1) vangin perustellusti voidaan epäillä syyllistyvän huumausaineiden tai muiden päihdyttävien aineiden levittämiseen taikka muuten osallistuvan tällaiseen toimintaan tai syyllistyvän muunlaiseen vakavaan rikolliseen toimintaan;

2) vanki muutoin vakavasti vaarantaa laitosturvallisuutta;

3) vanki on karannut tai yrittänyt karata ja hänen katsotaan edelleen olevan erityisen karkaamisaltis; tai

4) se on tarpeen ennakoitavissa olevan vapauttamisyrittäksen estämiseksi.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos sijoitus on perusteltu hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

2 c §

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää asianomainen ministeriö rangaistuslaitoksen johtajan esityksestä tai tätä kuuluttuaan. Sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa toisen henkilön terveydelle tai turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen tutkimiselle.

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittavaksi väliajoin, joiden pituus saa olla enintään kolme kuukautta.

Osastolle sijoitetun vangin terveydestä on pidettävä erityistä huolta ja hänen terveydentilaansa on muutoinkin seurattava.

2 d §

Vangille annetaan mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuviissa toiminnoissa sekä ottaa osaa vapaa-ajan toimintaan.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin sijoittaminen välttämättä vaatii. Osaston järjestyksen turvaamiseksi vangin oikeutta pitää hallussaan omaisuutta voidaan rajoittaa.

Vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset saadaan tarkastaa ja lukea. Jos kirjettä ei toimiteta perille, noudatetaan, mitä 2 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi noudatetaan 2 luvun 9 §:n 2 momentin säännöksiä. Puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muilta osin puhelujen kuuntelussa sovelletaan 2 luvun 9 §:n 3 momentin säännöksiä.

Vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan taikka hänen asiamiehenään toimivaa asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa voidaan rajoittaa, jos on perusteltu syy epäillä väärinkäytöksiä.

2 e §

Varmuusosastolle kuljetaan metallinilmäsimen läpi ja osastolle tulevat voidaan tarkastaa. Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, osastolle pääsyn tai vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muutoin yllään.

9 a §

Vanki voidaan pitää erillään muista vankeista hänen omasta pyynnöstään, jos siihen on perusteltu syy. Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Erillään pidettävälle on pyrittävä järjestämään työtä, koulutusta tai

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

muuta toimintaa, joka soveltuu osaston päiväjärjestykseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

2.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/1974) 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti laissa 129/1995 ja 6 §:n 2 momentti laissa 455/1987, sekä

lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 129/1995, uusi 3 ja 4 momentti sekä lakiin uusi 6 a ja 19 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnä ollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä.

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnä ollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä. *Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.*

Rangaistuslaitoksen johtaja voi päättää, että tutkintavangille tehdään henkilönkatsastus, jos vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Jos on syytä epäillä tutkintavangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinoin säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Lisäksi valvomattoman tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. Tutkintavangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan ottaa verinäyte.

6 §

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus tai laitoksen järjestys siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

6 a §

Tutkintavanki saadaan eristää muista vangeista, jos on perusteltua aiheita epäillä, että hänellä rangaistuslaitoksessa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vanki saadaan pitää eristettynä, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet hänen elimistöstään tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole aiheita. Eristäminen ei kuitenkaan saa kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta. Jos eristämisestä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä.

Lääkärin tulee mahdollisimman pian tutkia, voiko tutkintavangin eristämisestä aiheutua vaaraa tämän terveydelle. Eristetyn terveydentilaa on muutoinkin tarkoin seurattava.

7 §

Vangin rahavarojen käytöstä säädetään

Vangin rahavarojen käytöstä säädetään

Voimassa oleva laki

Ehdotus

asetuksella.

asetuksella. Tutkintavangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetty hänelle kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi määräajaksi, kuitenkin enintään siihen asti, kun hän vapautuu. Asiasta päättää rangaistuslaitoksen johtaja.

19 a §

Menettelystä tässä laissa tarkoitettujen pakkotoimenpiteiden käyttämisessä säädetään asetuksessa. Tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta antaa asianomainen ministeriö.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

3.

Laki**pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 4 §:n 2 ja 4 momentti ja 5 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 402/1995, sekä *lisätään* 5 luvun 5 §:ään uusi 3 momentti ja 10 §:ään uusi 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat mainitussa laissa 402/1995, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

4 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. *Jos tekninen katselu kohdistuu 4 momentissa tarkoitettuun vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.*

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, *yleisellä paikalla olevassa* kulkuneuvossa *taikka* hotelli- ja muussa sellaisessa huoneessa. Kuuntelu- tai katselulaitetta ei saa sijoittaa siihen huoneeseen, missä epäilty oleskelee, tai hänen käyttämiinsä kulkuneuvoon.

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla, kulkuneuvossa, hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa *taikka varastotai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen.* Teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seuranta *saa lisäksi kohdistaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn ja tutkintavankiin hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.* Kuuntelu- tai katselulaite voidaan sijoittaa edellä mainit-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tuihin tiloihin, jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Teknisestä kuuntelusta, teknisestä katse-
lusta ja teknisestä seurannasta päättää tukin-
nan johtaja. Teknistä kuuntelua koskeva pää-
tös on 24 tunnin kuluessa alistettava poliisi-
piirin päällikkönä taikka poliisin valtakun-
nallisen yksikön päällikkönä taikka tällaisen
yksikön apulaispäällikkönä toimivalle poliisimiehelle taikka tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston päällikölle taikka tullipiirin päällikölle.

Teknisestä kuuntelusta, teknisestä katse-
lusta ja teknisestä seurannasta päättää tut-
kinnan johtaja. Teknistä kuuntelua koskeva päätös on 24 tunnin kuluttua alistettava poliisi-
piirin päällikkönä taikka poliisin valta-
kunnallisen yksikön päällikkönä tai tällaisen
yksikön apulaispäällikkönä toimivalle
poliisimiehelle taikka tullihallituksen valvonta-
ja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston
päällikölle taikka tullipiirin päällikölle. Tek-
nisestä kuuntelusta ja katselusta päättää kui-
tenkin 1 momentissa tarkoitettu tuomiois-
tuin, jos kuuntelu- tai katselulaite on tarkoi-
tus sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon
taikka siihen huoneeseen tai tilaan, jossa
epäilty oleskelee.

Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan
henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuunte-
lusta ja teknisestä katselusta päättää pidättä-
miseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta
vaatimuksesta 1 momentissa tarkoitettu tuo-
mioistuvin varattuaan laitoksen johtajalle tilai-
suuden tulla kuulluksi.

10 §

Kuuntelukiellot

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei
saa kohdistaa 4 §:n 4 momentissa tarkoitettun
vangin ja papin, lääkärin, sairaanhoitajan,
psykologin tai sosiaalityöntekijän välisiin
keskusteluihin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .

4.

Laki**kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1972 annetun kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 248/1997, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetulta toimielimeltä.

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. *Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 9 b §:n 2 momentissa ja tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 5 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.* Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetulta toimielimeltä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .*

